

**ÖSSZEFOGLALÓ AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG RÉSZÉRE A KÚRIÁNAK A PÉNZÜGYI
INTÉZMÉNYEK FOGYASZTÓI KÖLCSÖNSZERZŐDÉSEIRE VONATKOZÓ JOGEGYSÉGI
HATÁROZATÁVAL KAPCSOLATOS EGYES KÉRDÉSEK RENDEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 2014. ÉVI
XXXVIII. TÖRVÉNY ELLENI BÍRÓI KEZDEMÉNYEZÉS TÁRGYÁBAN FOLYÓ ELJÁRÁSHOZ**

Készítette: a Magyar Bankszövetség jogi munkacsoportja

Az alábbiakban a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: Törvény) egyes rendelkezéseinek Alaptörvény ellenességével, így konkrétan az 1. § (1) bekezdés, 4. §, 7. §, 8. §, 10. – 12. §, 16. § és a 19. § Alaptörvénybe ütközésével és a Törvény elfogadásának nemzetközi szerződésbe ütközésével kapcsolatos véleményünket fejtjük ki.

Álláspontunk szerint a Törvény fenti rendelkezései – a lent kifejtettek szerint – sértik a jogállamiság elvét (Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés), a szerződési szabadságot (Alaptörvény M) cikk), a bírósághoz fordulás és a tisztességes eljárás alapjogát (Alaptörvény XXVIII. cikk) valamint a hatalommegosztás elvét (Alaptörvény C) cikk (1) bekezdés) és a bírói függetlenséget (Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdés). A Törvény elfogadása pedig az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUM) Lisszaboni Szerződéssel (kihirdetve: 2007. évi CLVIII. törvénnyel) módosított 282. cikkely (5) bekezdésébe és a 98/415/EK határozatba ütközik, ami az Alaptörvény E) cikkének megsértését jelenti.

Tisztelettel utalunk arra, hogy a Törvény egy-egy rendelkezése több alapjog vagy alkotmányos elv sérelmét is okozza, ezért a jogsérelmek tiszta elkülönítése nem valósítható meg.

Jelezni kívánjuk, hogy az összefoglalónkban hivatkozott idézetekben található aláhúzások minden esetben a saját kiemelésünk.

1. A jogállamiság sérelme

1.1. A Törvény 4. § (1) bekezdése ellentétes a visszaható hatályú jogalkotás tilalmával, és ezért sérti az Alaptörvény B) Cikk (1) bekezdését

1.1.1. A korábbi alkotmánybíróági gyakorlat irányadó az Alaptörvény releváns szakaszainak értelmezésénél

Az Alaptörvény 2013. április 1-jétől hatályos szövege a következőképp rendelkezik: „Az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybíróági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat.” [Záró és egyes rendelkezések 5. pont]

Az Alkotmánybíróóság ezt a rendelkezést a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatban értelmezte. E határozat szerint az Alkotmánybíróóság az újabb ügyekben vizsgálendő alkotmányjogi kérdések kapcsán felhasználhatja a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket és alkotmányossági összefüggéseket, ha az Alaptörvény adott szakaszának az Alkotmánnyal fennálló tartalmi egyezése, az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezősége, az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele és a konkrét ügy alapján a megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, és szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntése indoklásába történő beillesztése. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróóság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja [Indokolás [31]-[34] bekezdés].

A jogállamiság elvének korábban kialakult értelmezése egyértelműen irányadó az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése tekintetében is. Ez következik mindenekelőtt az Alkotmány 2. § (1) bekezdése és az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése releváns normaszövegének egyezőségéből. Ezen túlmenően az Alkotmánybíróóság az Alaptörvény hatályba lépése óta eltelt időszakban már kiterjedten alkalmazta a jogállamiság elvével kapcsolatos korábbi gyakorlatot, ezzel nyilvánvalóvá téve, hogy az Alaptörvény kontextusában a jogállamiság elve, ezen belül is a jogbiztonságból eredő követelmények a korábbi Alkotmány gyakorlatával összhangban értelmezendők. [Ld. pld. 3062/2012. (VII. 26.) AB határozat, ABH 2012, 604, 619, [86]] AB határozat [32] bekezdés]

1.1.2. A visszaható hatályú jogalkotás tilalma az Alkotmánybíróóság gyakorlatában

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint: „Magyarország független, demokratikus jogállam.” A jogállamiság elengedhetetlen összetevője a jogbiztonság, melynek fennállása nélkül nem lehet jogállamról beszélni. Az Alaptörvény hatálybalépését követően az alkotmánybírói joggyakorlat a per tárgyát jelentő alkotmányjogi kérdésben változatlan: „Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogállamiság klauzulából olvasható ki a jogbiztonság követelménye. E követelmény az Alkotmánybíróság következetes felfogása szerint azt jelenti, hogy a jogrendszer egésze, annak részterületei, valamint egyes szabályai világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára előre láthatóak kell legyenek és a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat kell hordozzanak {9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 65-66.; újabb gyakorlatból: 38/2012. AB határozat, Indokolás [84] és 3106/2013. (V. 17.) AB határozat, Indokolás [8]}. A jogi normák előreláthatósága és kiszámítható működésének követelménye felöleli a visszamenőleges hatályú jogi szabályozás korlátozott és kivételes lehetőségét. Vagyis jogszabály a kihirdetését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint „[k]övetkezetes az alkotmánybírói gyakorlat a tekintetben, hogy valamely jogszabály nem csupán akkor minősülhet az említett tilalomba ütközőnek, ha a hatálybalépés nem visszamenőlegesen történt ugyan, de a jogszabály rendelkezéseit - erre irányuló kifejezett rendelkezés szerint - a jogszabály hatálybalépése előtt létrejött jogviszonyokra is alkalmazni kell.” {57/1994. (XI. 17.) AB határozat, ABH 1994, 324-325.; megerősítette például: 3208/2013. (XI. 18.) AB határozat, Indokolás [58]}. Ugyanakkor a jogbiztonságból fakadó visszaható hatályú jogalkotás tilalma nem feltétlen és kizárólag a jogalanyok helyzetét elnehezítő (ad malem partem) jogalkotásra irányadó [110/2009. (XI. 18.) AB határozat, ABH 2009, 971, 984.]” [16/2014. (V. 22.) AB határozat [32] bekezdés].

Az Alkotmánybírói joggyakorlat alapján tehát a **visszaható hatály tilalma** főszabály szerint arra vonatkozik, hogy a jogszabály a keletkezése (kihirdetése) előtti eseményekhez kapcsol jogkövetkezményeket. Az Alkotmánybíróság korábbi jogalkotási törvényt követő megfogalmazása szerint „a jogszabály a kihirdetését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé” [28/1993. (IV. 30.) AB határozat, ABH 1993, 220, 225]. Ennek a követelménynek azonos tartalmú, de pontosabb megfogalmazását ma a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 2. § (2) bekezdése tartalmazza, a következők szerint: „jogszabály a hatálybalépését megelőző időre nem

állapíthat meg kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terhesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé.” Ha egy jogszabály ezen követelménynek nem felel meg, akkor automatikusan és további mérlegelés nélkül ellentétes a jogállamiság elvével. Ilyen esetben az alaptörvény-ellenesség megállapítása nem igényel további mérlegelést: **ha a jogszabály a hatályba lépését megelőző időre hátrányosan változtatja meg egy magánjogi jogalany jogi helyzetét, az a jogállamiság sérelmét jelenti, minden további mérlegelés nélkül.** Ennek megfelelően állapította meg az Alkotmánybíróság 3189/2013. (X. 22.) AB határozatában, hogy „nem vitásan sérti a jogbiztonság elvét az a szabályozás, amely a kihirdetését megelőző időre állapít meg új kötelezettséget vagy nyilvánít valamely magatartást jogellenessé (valódi visszaható hatály)” [3189/2013. (X. 22.) AB határozat [13] bekezdés]

Valamely jogszabály azonban nem csupán akkor minősülhet a visszaható hatályú jogalkotás tilalmába ütközőnek, ha a jogszabályt a jogalkotó visszamenőlegesen léptette hatályba, hanem akkor is, ha a hatálybaléptetés nem visszamenőlegesen történt ugyan, de a jogszabály rendelkezéseit – erre irányuló kifejezett rendelkezés szerint – **a jogszabály hatálybalépése előtt létrejött jogviszonyokra** is alkalmazni kell [57/1994. (XI. 17.) AB határozat, ABH 1994, 316, 324; 365/B/1998. AB határozat, ABH 1998, 850, 852]. Alaptörvény-ellenesség ilyen esetben akkor állapítható meg, ha a jogszabály szerzett jogot sért vagy ellentétes a jogállamiságból eredő bizalomvédelem elvével.

Ilyen értelemben a jogirodalom alapján különbséget kell tenni a **valódi visszaható hatály** és a nem valódi visszaható hatály, más néven **azonnali hatály** között.¹ Az előbbi esetén a jogszabály hatályba lépése vagy alkalmazhatósága **a múltban elhelyezkedő tényállásokra** vonatkozik, az utóbbi esetében a **jövőre nézve** történik a hatályba lépés vagy alkalmazás, de az a múltban létrejött jogviszonyokat, jogosultságokat érint. **Amíg a valódi visszaható hatály kivétel nélkül alaptörvény-ellenes, a nem valódi visszaható hatály megengedett lehet, de csak akkor, ha a jogalkotó tiszteletben tartja annak Alaptörvényből eredő korlátait.**

Az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján a nem valódi visszaható hatály vagy azonnali hatály legfőbb korlátjaként a szerzett jogok védelme azonosítható. **Szerzett jogként** ismer el bizonyos szociális jogokat – ide tartoznak a nyugdíjjogosultságok [11/1991. (III. 29.) AB határozat, ABH 1991, 34, 35; 42/1997. (VII. 1.) AB határozat, ABH 1997, 299, 301; 37/2007.

¹ Györfi Tamás-Jakab András 2. § [Alkotmányos alapelvek; ellenállási jog] in: Jakab András (szerk.) Az Alkotmány kommentárja (2009) 156-159. msz.

(VI. 12.) AB határozat, ABH 2007, 511, 513.], a terhességi gyermekágyi segély és a családi pótlék [43/1995. (VI. 30.) AB határozat, ABH 1995, 188, 189.], a nemzeti jelképek használatára vonatkozó, hosszú ideje fennálló jogosítvány [535/B/1996. AB határozat, ABH 1997, 643, 646.], bizonyos fogyasztói árkiegészítések [1177/B/1997. AB határozat, ABH 1998, 1053, 1054.], rövid távú adókedvezmények [16/1996. (V. 3.) AB határozat, ABH 1996, 68.], és a villamos energia kötelező átvételére vonatkozó egyedi hatósági határozaton alapuló jog [3062/2012. (VII. 26.) AB határozat, Indokolás [136] bekezdése]. Közös ezekben a tényállásokban, hogy **az érintetteknek az anyagi jogi jogosultságot biztosító releváns jogszabály állandóságába vetett bizakodását a jogszabály által motivált, vagyoni hatású vagy egzisztenciális jellegű döntése támasztotta alá**, és ez a bizakodás alapozta meg a jogszabály alapján létrejött anyagi jogi jogosultság alkotmányos védelmét.

A szerzett jogok védelme a jogállamban főszabályként érvényesül, de nem abszolút érvényű, kivételt nem tűrő szabály. A kivételek elbírálása esetenként lehetséges. Azt, hogy a kivételes beavatkozás feltételei fennállnak-e, végső fórumként az Alkotmánybíróságnak kell eldöntenie [32/1991. (VI. 6.) AB határozat, ABH 1991, 146, 154.]. A 3062/2012. (VII. 26.) AB határozat egyértelművé teszi, hogy a szerzett jognak minősülő jogosítványok korlátozásának fontos alkotmányos korlátja a *clausula rebus sic stantibus* alkotmányjogban is irányadó elve. A határozat szerint: „*A szerződések bíróság általi módosításának feltételei, hogy a felek tartós jogviszonyában, a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán, a szerződés valamelyik fél lényeges, jogos érdekét sértse (Ptk. 241. §).*” [3062/2012. (VII. 26.) AB, [123] bekezdés]

A szerzett jogokra vonatkozó gyakorlaton kívül az Alkotmánybíróság közvetlenül a jogbiztonság elve alapján is vizsgálja a múltban keletkezett szerződéses jogosítványok jövőre nézve, jogszabállyal történő megváltoztatását, itt is a *clausula rebus sic stantibus* elvét alkalmazva. Az erre vonatkozó gyakorlatot legutóbb a devizahitelek kapcsán hozott 8/2014. (III. 20.) AB határozatában foglalta össze, a következőképpen: „*[A] tartós jogviszonyok jogszabállyal történő alakítására a clausula rebus sic stantibus tételének alkalmazásával kerülhet sor. Eszerint a jogalkotó – akárcsak a bíróság – akkor jogosult a fennálló és tartós szerződési jogviszonyokat módosítani, ha a szerződéskötést követően beállott valamely körülmény folytán a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a körülményváltozás nem volt ésszerűen előrelátható, továbbá, ha az túlmegy a normális változás kockázatán. A jogszabályi beavatkozásnak pedig további feltétele, hogy a lényeges körülményváltozás társadalmi méretű legyen, vagyis a szerződések*

nagy tömegét érintse. A törvényhozó feladata meghatározni és egyúttal felelőssége eldönteni, hogy melyek azok a területek, amelyeken a beavatkozás már jogalkotási követelmény. Azt pedig, hogy a beavatkozás feltételei alkotmányosan fennállnak-e, köteles bizonyítani. Vita esetén viszont az Alkotmánybíróság jogosult a beavatkozás alkotmányosságát eldönteni, ugyanúgy, ahogy a konkrét, egyes szerződésekben a Ptk. 241. §-a alapján esetenként a bíróság jár el és a feltételek fennállása esetén módosítja a szerződések tartalmát.” [8/2014. (III. 20.) AB határozat, a határozat [90] bekezdése]

A 8/2014. (III. 20.) AB határozat tehát **nem a múltra vonatkozó jogalkotói szerződésmódosítás** alkotmányos kritériumait határozza meg, hanem **a múltban létrejött szerződések jövőre vonatkozó** módosításával kapcsolatban foglal állást. Ebben az értelemben a 8/2014. (III. 20) AB határozat az alkotmányjogi szakirodalomban **azonnali hatálynak** is nevezett nem valódi visszaható hatályú jogalkotásról döntött, nem pedig valódi visszaható hatályról, amikor a jogalkotó a múltban felmerült tényállásokhoz kedvezőtlenebb jogkövetkezményeket fűz, mint amelyek a tényállás bekövetkezte időpontjában irányadók voltak.

Ez következik abból is, hogy az alkotmányjog számára ebben az esetben mintául szolgáló **polgári jogban a bíróság általi szerződésmódosítás** – szemben a Törvényben rögzített visszaható hatályú jogalkotással és annak indoklásában rögzítettekkel – **kizárólag a „jövőre nézve”**, pontosabban az igény érvényesítője által a szerződés bíróság általi módosítása iránt előterjesztett kereseti kérelem benyújtásának időpontjától teszi lehetővé a szerződés bíróság általi módosítását. Ez volt a régi Ptk. 241.§-a kapcsán kialakult bírói gyakorlat, az új Ptk. 6:192.§ rendelkezése pedig a korábban kialakult gyakorlatot törvényi szintre emelve kifejezetten ennek megfelelően rendelkezik:

„(1) Bármelyik fél a szerződés bírósági módosítását kérheti, ha a felek közötti tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené, és

a) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható;

b) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és

c) a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe.

(2) A bíróság a szerződést az általa meghatározott időponttól, legkorábban a szerződésmódosításra irányuló igény bíróság előtti érvényesítésének időpontjától kezdődően

ügy módosíthatja, hogy a körülmények megváltozása miatt egyik fél lényeges jogi érdeke se sérüljön.”

1.1.3. A Törvény 4. § (1) bekezdése ellentétes az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével

A Törvény 4. § (1) bekezdése – ellentétben az igazságügyi miniszter Alkotmánybírósághoz írt, 2014. szeptember 10-én kelt és az Alkotmánybíróság honlapján elérhető levelében (a továbbiakban: Igazságügyi Miniszteri Állásfoglalás) foglaltakkal - **nem a korábban is kötelező jogszabályok, konkrétan a Ptk. 209. §-ának értelmezése, hanem a korábban egyértelműen fennálló joghelyzet visszamenőleges hatályú megváltoztatása.** A Törvény 4. § (1) bekezdése ugyanis olyan szerződéses kikötéseket minősít tisztességtelennek, melyek létrejöttük időpontjában minden kétséget kizáró módon nem minősültek, nem minősülhettek tisztességtelennek, mivel teljes körűen megfeleltek a Törvény tárgyi hatálya alá vont szerződéses kikötések létrejöttének időpontjában hatályos jogszabályi előírásoknak. Ezzel a Törvény 4. § (1) bekezdése a hatályba lépését megelőző időre lényegesen megváltoztatta a fogyasztói kölcsönszerződések egy lényeges tartalmi elemét, és ezzel egyértelműen megsértette a visszamenőleges hatályú jogalkotás alaptörvényi tilalmát.

1.1.3.1. Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy a Törvény – az igazságügyi miniszteri Állásfoglalással ellentétben – nem a polgári jogi érvénytelenség fogalmát tölti ki tartalommal, hanem a régi Ptk. 209.§ (1) bekezdésében, majd Ptk. 6:102.§ (1) bekezdésében rögzített definíciótól független, új meghatározást ad a tisztességtelenségnek a pénzügyi intézmények számára az egyoldalú szerződésmódosítást, kamat-, költség- és díjemelést lehetővé tevő szerződési feltételek vonatkozásában, a fogyasztói kölcsönszerződések esetében.

A régi Ptk. és az új Ptk. lényegileg egyezően rögzítette, hogy tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, amely a szerződésből eredő jogokat és kötelezettségeket a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel alkalmazójával szerződő fél hátrányára állapítja meg (rég Ptk. 209.§ (1) bek., Ptk. 6:102.§ (1) bek.). Mindkét magánjogi kódex előírja továbbá azt is, hogy **az általános szerződési feltétel tisztességtelen voltának megállapításakor vizsgálni kell a szerződéskötéskor fennálló minden olyan körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, a kikötött szolgáltatás rendeltetését, továbbá az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel**

vagy más szerződésekkel való kapcsolatát (régı Ptk. 209.§ (2) bek., új Ptk. 6:102.§ (2) bek.).

A régi Ptk. utóbb hatályos 209.§ (4) bekezdése szerint az általános szerződési feltétel és a fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt feltétel tisztességtelenségét önmagában az is megalapozza, ha a feltétel nem világos vagy nem érthető, míg a Ptk.6:103.§ (2) bekezdése szerint fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben az általános szerződési feltétel és a vállalkozás által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel tisztességtelen voltát önmagában az is megalapozza, ha a feltétel nem egyértelmű.

Mind a régi, mind a jelenleg hatályos Ptk. az általános szerződési feltétel tisztességtelenségét szerződés érvénytelenségi okként szabályozza, mégpedig akként, hogy főszabály szerint megtámadhatóságot, míg a fogyasztói szerződések esetén a szerződési feltétel tisztességtelensége semmisséget jelent 2006. március 1-jétől, amely ún. relatív semmisségi ok, arra csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni (régı Ptk. 209/A.§, Ptk. 6:i02.§ (5) bek. és 6:103.§ (3) bek.).

A részleges érvénytelenségre vonatkozó szabályok körében a régi Ptk. 239.§ (2) bekezdése és a Ptk. 6:114.§ (2) bekezdése - az uniós szabályokkal és a vonatkozó irányelv rendelkezéseivel összhangban - egyaránt akként rendelkezik, hogy a fogyasztói szerződés részbeni érvénytelenség esetén csak akkor dől meg, ha a szerződés az érvénytelen rész nélkül nem teljesíthető.

Fentiekén felül a régi Ptk. 209.§ (3) bekezdésben írt utalásnak megfelelően 2014. március 14-ig a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. rend. rögzítette 1.§-ának (1) bekezdés a)- j) pontjában példálózó felsorolás keretében a fogyasztói szerződésben tisztességtelennek minősülő szerződési feltételek meghatározását, míg a 2. §-ban a fogyasztói szerződésben az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek tekintendő szerződési feltételeket, ezzel megdönthető vélelmeket felállítva az itt a) - j) pont alatt részletezett szerződési feltételek tisztességtelensége mellett. Ezen szabályozást a 2014. március 15-től hatályos új Ptk. átvette és a 6:104.§-ában azonos tartalommal rögzíti.

A Törvény ehhez képest a hatálya alá tartozó szerződési feltételt tisztességtelennek minősíti, és határidő meghatározásával lehetőséget biztosít a szerződés alkalmazójának, valójában a határidő jogvesztő jellegénél fogva „kötelezi” őt, hogy amennyiben a törvényi vélelemmel nem ért egyet és nem akarja, hogy a vélelem jogi tényé váljon, úgy ő indítson pert a

felállított vélelem megdöntése végett, az érintett szerződési feltétel tisztességességének megállapítása iránt. A vélelem azonban nem a polgári jog imént ismertetett szabályai alapján áll be, hiszen a tisztességtelenséget nem a jogintézményre vonatkozó általános (régii Ptk. 209.§, Ptk. 6:102.§) és speciális (18/1999. Korm. rend., Ptk. 6:104.§) szabályok szerint kell a bíróságnak megítélnie, hanem a Törvény 4. § (1) bekezdésében meghatározott kritériumok szerint. A vizsgálat szempontjai tehát nem a Ptk. szerinti szempontok, és a bizonyítás lefolytatásának keretei is a speciális, a Törvényben írt határidők és eljárási szabályok miatt eltérnek az általános szabályoktól, ezáltal szükségképpen leszűkítik a bíróságnak a vizsgálati lehetőségeit.

Összességében tehát a jogalkotó az általa eddig is alkalmazott tisztességtelenség fogalmát a Törvény hatálya alá tartozó szerződési feltételek vonatkozásában a tisztességtelenség törvényi definícióján túlmutató olyan normatív tartalommal töltötte meg, amely normatív tartalommal az irányadó törvények korábban nem rendelkeztek. A Törvény tehát **nem a tisztességtelenség polgári jogi fogalmának értelmezését tartalmazza, hanem attól eltérő, új definíció alapján minősít szerződéses rendelkezéseket tisztességtelennel, méghozzá visszamenőleges hatállyal.** A Törvény által adott, a tisztességtelenségre vonatkozó definíció jellemző sajátossága, hogy az a hatálya alá tartozó szerződéses kikötések vonatkozásában – a jogalkotó döntése folytán – kizárólagos érvényesülésre tarthat igényt, a Törvény 4.§ (1) bekezdésében felsorolt követelményeken kívül ugyanis más szempont nem vehető figyelembe az általános szerződési feltételre vonatkozó vélelem megdöntésére irányuló kereseti kérelem elbírálása során.

1.1.3.2. A pénzügyi intézményekre a fogyasztói kölcsönszerződés létrejöttkor irányadó jogszabályi rendelkezések az irányadóak Az egyoldalú szerződésmódosításra irányadó törvényi követelmények tekintetében a 2010. január 1-ével, majd pedig november 27-ével bevezetett szabályozás hozott a fogyasztói jogok erősítése szempontjából érdemi változást.

A hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. tv. (a továbbiakban: régi Hpt.) 2010. január 1.-e és 2013. december 31.-e között hatályos 210. § (3), (4) és (5) bekezdése például a következőképp rendelkezett:

„(3) Fogyasztóval kötött kölcsönszerződésben vagy pénzügyi lízingszerződésben az ügyfél számára kedvezőtlenül kizárólag a kamatot, díjat vagy költséget lehet egyoldalúan módosítani. Egyéb feltétel, ideértve az egyoldalú módosításra okot adó körülmények

felsorolását is, egyoldalúan nem módosítható az ügyfél számára kedvezőtlenül. Az egyoldalú módosítás jogát a hitelező akkor jogosult gyakorolni, ha a módosításra okot adó objektív körülmények tételes meghatározását a szerződés tartalmazza, valamint a hitelező árazási elveit írásban rögzítette.

(4) Az árazási elveknek tartalmazniuk kell legalább a következőket:

a) valamely kamat, díj vagy költség módosítása a szerződésekben foglalt és az adott kamat, díj vagy költség mértékére ténylegesen hatást gyakorló ok alapján történhet;

b) ha valamely feltétel változása a kamat-, díj- vagy költségelem csökkentését teszi indokolttá, azt is érvényesíteni kell;

c) az adott kamat-, díj- vagy költségelemre kihatással bíró ok-okozati feltételeket együttesen, tényleges hatásuk arányában kell figyelembe venni;

d) díjat vagy költséget évente legfeljebb a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett előző évi éves fogyasztói árindex mértékében lehet emelni.

(5) Az árazási elvek megfelelőségét, valamint az árazási elvek alkalmazásának gyakorlatát a Felügyelet ellenőrzi. Az ellenőrzés során a Felügyelet figyelembe veszi a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény hatálya alá tartozó, a Felügyelet által is elfogadott magatartási kódex rendelkezéseit.”

Alappal állítható, hogy a Hpt.-nek ezek a rendelkezései azt a célt szolgálták, hogy megakadályozzák tisztességtelennek minősülő rendelkezések felvételét a fogyasztói kölcsönszerződésekre vonatkozó általános szerződési feltételekbe. Ezt két mechanizmus is biztosította: egyrészt a régi Hpt. 210. § (3) és (4) bekezdésének kógens szabályai, másrészt pedig a Magatartási Kódex Felügyelet általi kikényszerítése.

Ezen túlmenően a régi Hpt. 2010. november 27.-én hatályba lépett 210/A. § (1) bekezdése általában kizárta a fogyasztóval kötött, lakáscélú hitel- és kölcsönszerződésre vagy pénzügyi lízingszerződésre az egyoldalú szerződésmódosítást, de ugyanezen § (4) bekezdése – kifejezetten a Kormányrendeletben meghatározott esetekben és bizonyos feltételekkel – lehetővé tette az egyoldalú kamatemelést. A régi Hpt. 210/A. §-a a következőképp rendelkezett:

„210/A. § (1) Fogyasztóval kötött, lakáscélú hitel- és kölcsönszerződésre vagy pénzügyi lízingszerződésre a 210. § (3)-(5) és (11) bekezdésétől eltérően a (2)-(4) bekezdésben foglaltakat kell alkalmazni.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott szerződés a pénzügyi intézmény által az ügyfél számára kedvezőtlenül - e törvény eltérő rendelkezése hiányában - nem módosítható.

(3) A (2) bekezdésbe ütköző szerződésmódosítás semmis.

(4) Az (1) bekezdésben meghatározott szerződés a pénzügyi intézmény által az ügyfél számára kedvezőtlenül kizárólag a kamat tekintetében, kormányrendeletben meghatározott esetekben, feltételekkel és módon módosítható, amennyiben azt a jegybanki alapkamat, a refinanszírozási kamatlábak, a pénzpiaci indexek, a hitelező lekötött ügyfélbetétei kamatának változása, a szabályozói környezet, illetve a hitelkockázat kormányrendeletben meghatározott változása indokolja.

(5) Az (1) bekezdésben meghatározott szerződés esetében a szerződés felmondását követő kilencvenedik napot követően a pénzügyi intézmény a fogyasztó nem teljesítése miatt késedelmi kamatot, költséget, díjat vagy jutalékot nem számíthat fel a felmondás napját megelőző napon érvényes ügyleti kamatot és kezelési költséget meghaladó összegben.

(6) Amennyiben az (1) bekezdésben meghatározott szerződés deviza alapú, és a szerződés a szerződés felmondása bekövetkezésekor a fennálló tartozás összegének forintban történő meghatározását írja elő, az (5) bekezdést azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a szerződés felmondását követő kilencvenedik napot követően a pénzügyi intézmény a fogyasztó nem teljesítése miatt, a felmondás napján érvényes ügyleti kamatot és kezelési költséget meghaladó mértékű késedelmi kamatot, költséget, díjat vagy jutalékot nem számíthat fel.

(7) Az (1) bekezdésben meghatározott szerződés esetében, ha a (4) bekezdésben meghatározott feltételek változása a kamat csökkentését teszi indokolttá, azt is érvényesíteni kell.”

A régi Hpt. e rendelkezése alapján a szerződésekben előírt kamat egyoldalú módosításának feltételeiről szóló 275/2010. (XII. 15.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm. rendelet) a fogyasztóval kötött, kizárólag lakáscélú hitel- és kölcsönszerződés, pénzügyi lízingszerződés tekintetében taxatívén előírta, hogy konkrétan melyek lehetnek az egyoldalú módosítás, a kamatemelés lehetséges okai.

1.1.3.3. A régi Ptk. 209. § (6) bekezdése (korábban 209. § (5) bekezdése) értelmében „*[n]em minősülhet tisztességtelennek a szerződési feltétel, ha azt jogszabály állapítja meg, vagy jogszabály előírásának megfelelően határozzák meg.*” Ugyanezt a szabályt tartalmazza az új

Ptk. 6:102. § (4) bekezdése is. Mindkét szabály uniós jogszabály, a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK tanácsi Irányelv (a továbbiakban: Irányelv) 1. cikk (2) bekezdésének az átültetésére született. Az Irányelv 1. cikk (2) bekezdése kimondja, hogy *„azok a feltételek, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket, valamint olyan nemzetközi egyezmények alapelveit vagy rendelkezéseit tükrözik, amely egyezményeknek a tagállamok vagy a Közösség aláíró, különösen a fuvarozás területén, nem tartoznak az ebben az irányelvben előírt rendelkezések hatálya alá”*.

Az Európai Bíróságnak az Irányelvet értelmező gyakorlata egyértelművé teszi, hogy a kógens jogszabályi előírásokkal azonos módon ítéli meg a jogszabály megengedő szabályát is: a diszpozitív rendelkezés szerződésben való figyelembe vétele szintén kizárja a tisztességtelenség megállapítását. A C-92/11. számú, RWE Vertrieb AG kontra Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV ügyben született főtanácsnoki indítvány szerint ugyanis ha a fogyasztói szerződések tartalmát a jogalkotó kötelező vagy diszpozitív jogszabályi rendelkezésekkel szabályozta, akkor úgy kell tekinteni, a szerződő felek érdekeinek kiegyensúlyozását a tagállami jogalkotó elvégezte. Az érdekeknek a nemzeti jogalkotó által a nemzeti szabályozás keretében végrehajtott, kiegyensúlyozott mérlegeléséről akkor nem lehet szó, ha a szóban forgó szerződésre, illetve az azzal szabályozott tényállásra vonatkozóan ilyen jogszabályi előírás nem létezik. [C-92/11. sz. ügy, RWE Vertrieb AG kontra Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV Verica Trstenjak Főtanácsnok indítványa, 2012. szeptember 13., 48. pont] Ezt az álláspontot az Európai Bíróság is megerősítette ugyanebben az ügyben. [C-92/11., RWE Vertrieb AG kontra Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV, [2013] EBHT I-0000, 28. pont].

Az Irányelv 1. cikk (2) bekezdése, és ezt követve a régi Ptk. 209. § (6) bekezdése és az új Ptk. 6:102. § (4) bekezdése tehát abból indul ki, hogy a kötelező érvényű, kógens vagy diszpozitív jogszabályi rendelkezéseket tükröző feltételek egyensúlyt teremtenek a szerződő felek érdekei között, és ezért ezek tisztességtelensége nem merül fel. A C 92/11. sz. ügyben született a főtanácsnoki indítványban megfogalmazottak szerint: *„E kivételt megállapító rendelkezést olyan szabványosított szerződések szabályozására szánták, amelyek tartalmát a nemzeti jogalkotó nemzeti törvényi vagy rendeleti rendelkezésekkel már szabályozta, és ennek során jogszabállyal már elvégezte valamennyi szerződéses fél jogos érdekeinek kiegyensúlyozott mérlegelését. Feltételezték tehát, hogy az olyan feltételek, amelyek valamely tagállamban*

elnyerték a nemzeti jogalkotó jóváhagyását, kellően kiegyensúlyozottak, és nem az eladó vagy szolgáltató gazdasági erőfölényével való visszaélésen alapulnak.” [C-92/11., RWE Vertrieb AG kontra Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV, Verica Trstenjak Főtanácsnok indítványa, 2012. szeptember 13., 47. pont] Az uniós jogalkotó tehát abból indul ki, hogy a nemzeti jogalkotó a saját jogszabályai által meghatározott tartalmú szerződéses rendelkezést nem minősíti, és nem minősítheti tisztességtelennek.

Ennek megfelelően **nem lehet tisztességtelennek tekinteni az olyan feltételt, amelynek tartalmát jogszabály határozza meg.** Ezt az álláspontot kifejezetten is rögzíti a 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény (a továbbiakban PK Vélemény) 3. pontja, mely szerint: *„Az olyan feltétel tisztességtelensége, amelynek tartalmát jogszabály kimerítően (taxatív) határozza meg bíróság által nem vizsgálható.”* A PK Vélemény indokolásának 3. pontja megállapítja azt is, hogy *„[a] fogyasztóval kötött, kizárólag lakáscélú hitel- és kölcsönszerződés, pénzügyi lízingszerződés esetében külön jogszabály, a 275/2010. (XII. 15.) Korm. rendelet taxatív (kimerítően) előírja, hogy konkrétan melyek lehetnek az egyoldalú módosítás, a kamatemelés lehetséges okai.”* **Ezzel a PK Vélemény egyértelműen kizárja azon szerződéses kikötések tisztességtelenségét, melyek a Korm. rendelet szabályainak mindenben megfelelnek.** Ehhez képest a Törvény 4. § (1) bekezdése kizárólag az ott felsorolt hét kritériumnak való megfelelés alapján rendeli megállapítani a tisztességtelenséget. A Törvény tehát – ellentétben a PK Véleménnyel – teljes mértékben figyelmen kívül hagyja, hogy a Kormányrendeletnek megfelelő tartalmú szerződéses kikötések a Törvény hatályba lépéséig egyértelműen nem minősültek tisztességtelennek, és az ilyen szerződéses kikötések tisztességtelenségének vélelmét is felállítja.

Így mindazok az ÁSZF rendelkezések, melyek megfelelnek a Korm. rendelet szabályainak, a régi Ptk. 209. § (6) bekezdése alapján nem minősültek és nem minősülnek tisztességtelennek. Ezen túlmenően azonban a régi Ptk. 209. § (6) bekezdése a régi Hpt. 210. § (3)-(5) bekezdései előírásának megfelelően meghatározott szerződési feltételek tisztességtelenségét is kizárta. A régi Hpt. 210. § (3)-(5) bekezdései ugyanis olyan jogszabályi előírásokat tartalmaztak, melyek az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó ÁSZF rendelkezések tartalmi elemeit határozták meg, és így az ezeknek megfelelő ÁSZF rendelkezések a régi Ptk. 209. § (6) bekezdése értelmében jogszabály előírásának megfelelő szerződéses rendelkezésnek minősültek.

Ezen az sem változtat, hogy a PK Vélemény a Hpt. 210. § (3)-(5) bekezdésnek való megfelelés körében ettől eltérő álláspontra jut. A PK Vélemény ugyanis a fent idézett C-92/11. számú, RWE Vertrieb AG kontra Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV ügy előtt keletkezett, így nem tudta annak következtetéseit figyelembe venni. Az RWE ügy az alapján pedig a régi Hpt. 210. § (3)-(5) bekezdése, 210/A. §-a és a Korm. rendelet az Irányelv 1. cikk (2) bekezdése szerint olyan jogszabályi rendelkezések, amelyekkel a jogalkotó elvégezte a fogyasztó és szerződő partnere közötti érdekmérlegelést. Így az ezeknek a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelő ÁSZF rendelkezések az uniós jog alapján nem tekinthetők tisztességtelennek, és ez kötelezően kihat a Ptk. 209. §-ának az értelmezésére is.

A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló T/1272. számú törvényjavaslat (a továbbiakban: „Törvényjavaslat”) 52. §-a is egyértelművé teszi, hogy a jogalkotó is felismerte és elismeri a tisztességtelenség kizártságát azon szerződéses rendelkezések tekintetében, melyek a Hpt. 210/A. §-ának és így a Kormányrendelet rendelkezéseinek megfelelnek. A Törvényjavaslat 52. §- alapján ugyanis a Törvény 4. § (1) bekezdésében foglalt főszabálytól eltérően a forint alapú fogyasztói kölcsönszerződések és az „egyéb devizaszerződések” vonatkozásában nem kell vélelmezni a 4. § (1) bekezdése szerinti szerződéses kikötés tisztességtelenségét a 2010. november 27-ét követően közzétett ÁSZF-ek vagy a korábbi ÁSZF-ek 2010. november 27-ét követően közzétett módosításai vonatkozásában.

A Törvényjavaslat 52. § (9) bekezdése a következőképp rendelkezik:

„(9) A 2014. évi XXXVIII. törvény 6. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

6. § [...]

(2) A forint alapú fogyasztói kölcsönszerződések vagy az 1.§ (1a) bekezdése szerinti fogyasztói kölcsönszerződések esetén a 2010. november 27-ét követően közzétett ÁSZF-ek vagy a korábbi ÁSZF-ek 2010. november 27-ét követően közzétett módosításai vonatkozásában nem kell vélelmezni a 4. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezésre figyelemmel a szerződéses kikötés tisztességtelenségét. A Felügyelet a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény 27. alcímében foglalt ellenőrzési eljárásokat folytathatja le és 2015. február 14. és február 28. között hivatalból közérdekű keresettel pert indíthat; a határidő jogvesztő. A közérdekű keresettel indított perre a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói

kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló törvényben foglalt szabályokat kell alkalmazni.”

A Törvényjavaslat 33-36. §-aihoz fűzött indokolás kifejezetten kimondja, hogy a kizárásra a régi Hpt. rendelkezéseire tekintettel van szükség. Az indokolás szerint:

„A 2010. november 27-ét követően közzétett ÁSZF-ek vagy a korábbi ÁSZF-ek 2010. november 27-ét követően közzétett módosításai vonatkozásában az eltérő szabályozást indokolja, hogy ekkor lépett hatályba a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény azon módosítása, amely a korábbinál szigorúbb feltételeket szabott a pénzügyi intézmények számára a szerződésmódosítások tekintetében, és főszabályként kimondta a fogyasztó számára kedvezőtlen egyoldalú szerződésmódosítás tilalmát.”

A Törvényjavaslat és az ahhoz fűzött indokolás tehát egyértelművé teszi, hogy a jogalkotó sem tekinti *per se* tisztességtelennek a 2010. november 27-ét követően kötött forint alapú hitelszerződések olyan rendelkezéseit, melyet megfelelnek a Hpt. 210/A. §-ának és így a Kormányrendelet rendelkezéseinek. Nincsen azonban ok arra, hogy eltérően ítéljük meg ebben a tekintetben a forint és deviza alapú hitelszerződéseket: ha a forint alapú hitelszerződések 2010. november 27-ét követően nem voltak tisztességtelenek, akkor a deviza alapú hitelek sem lehettek azok.

Itt jegyezzük meg, hogy ellentétben az igazságügyi miniszteri Állásfoglalásban foglaltakkal, az ügyben nem releváns a PK Vélemény 6. pontja (helyesen az ahhoz fűzött indokolás), mely szerint *„[n]em ütközik a visszaható hatályú jogalkalmazás tilalmába, ha a bíróság a szerződéskötés időpontjában hatályos Ptk. rendelkezések alapján az általános szerződési feltétel tisztességtelenségét állapítja meg olyan okból, amelyet utóbb a külön törvény – adott esetben a kialakult joggyakorlat tapasztalatait felhasználva – kötelezően is szabályoz.”* Ez a megállapítás ugyanis olyan helyzetben lehet irányadó, ahol a szóban forgó kikötés tisztességtelensége elvileg megállapítható. **A jelen esetben azonban olyan kikötéseket minősít a Törvény tisztességtelennek, melyek az irányadó jogszabályok, a Kúria gyakorlata és az értelmezési mérceként szolgáló uniós jog alapján egyértelműen nem voltak tisztességtelenek.**

Ebben az értelemben nem állja meg a helyét az Igazságügyi Miniszteri Állásfoglalás azon megállapítása sem, mely szerint *„a 2/2014 PJE a 2/2012. PK vélemény 6. pontját emelte a jogegységi határozat szintjére.”* A PJE Határozat ugyanis teljes mértékben figyelmen kívül

hagyja a PK Vélemény 3. pontját és az ahhoz fűzött indokolást, és olyan kikötésekre is alkalmazza a PK Véleményben meghatározott kritériumokat, amelyek tisztességtelensége a PK Vélemény 3. pontja alapján nem vizsgálható, és amelyekre így e kritériumok nem vonatkoznak.

1.1.3.4. A Törvény 11. § (1) bekezdése alapján „[a] bíróság az eljárásban **kizárólag** azt vizsgálja, hogy a pénzügyi intézmény által tisztességesnek tartott szerződéses kikötés **a 4. § (1) bekezdése szerint** tisztességes-e.” Ugyanakkor a Törvény 4. § (1) bekezdése nem tekinti relevánsnak sem a régi Hpt.-nek, sem pedig a Korm. rendeletnek való megfelelést, tehát olyan ÁSZF rendelkezések tisztességtelenségének a vélelmét is felállítja, és új kritériumokhoz köti, amelyek mindenben megfelelnek a régi Hpt. és a Korm. rendelet szabályainak.

Miután a Korm. rendeletnek, a régi Hpt. 210. § (3) és (4) bekezdésének, valamint a Magatartási Kódexnek megfelelő ÁSZF rendelkezések a Törvény hatályba lépése előtt nem minősültek tisztességtelennek, a Törvény 4. § (1) bekezdése **nem a hatályos jogot deklarálja, hanem jogszabályi úton szerződés-módosítást hajt végre, még hozzá a hatályba lépését megelőző időre – adott esetben már lezárult, vagy ellenkezőleg, a Törvény hatályba lépésekor per alatt álló jogviszonyokra – vonatkozóan.** A visszamenőleges hatály a polgári jogi semmisség természetéből következik, ami a szerződés szándékolt létrejöttének időpontjától beáll. Azzal, hogy a Törvény 4. § (1) bekezdése új jogszabályi semmisségi kritériumokat állít hosszú ideje hatályban lévő vagy hatályban volt szerződéses rendelkezések tekintetében, valójában a szerződéskötés időpontjára visszamenő hatállyal, jogalkotói hatalmánál fogva alakító módon megváltoztatja a felek szerződéses viszonyait.

Ezekre tekintettel a Törvény. 4. § (1) bekezdése ellentétes a már lezárt jogviszonyok, valamint a még le nem zárt jogviszonyok múltbeli tényállási elemei tekintetében az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében garantált jogállamiság elvéből eredő visszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmával.

A Törvény ezen szakasza a még le nem zárt jogviszonyok jövőbeli tényállási elemei tekintetében is ellentétes a jogállamiság elvével, mert nem felel meg az Alkotmánybíróság által a 8/2014. (III. 20.) AB határozatában a múltban létrejött, még le nem zárt jogviszonyok jövőre vonatkozó jogszabályi megváltoztatása követelményeinek. Nem mutatható ki ugyanis olyan, a szerződéskötést követően beállott, ésszerűen előre nem látható, a normális változás kockázatán túlmenő olyan körülményváltozás, amely alapján tisztességesnek tekintett szerződéses rendelkezések tisztességtelenségének jogszabályi megállapítása lenne szükséges.

Ebben a tekintetben irreleváns, hogy az Alkotmánybíróság 3048/2013. (II. 28.) AB határozatában alkotmányosnak tekintette a végtörlesztés szabályozását. E határozat indokolása szerint ugyanis a végtörlesztés azért nem alaptörvény-sértő, mert „[a]z állam a körülményeknek az ésszerűen előre nem látható és a normális változás kockázatán túlmenő alakulása, az általa csak korlátozottan befolyásolható forint árfolyam gyengülése és ehhez kapcsolódóan a devizahitelek jelentős számának nehéz helyzetbe kerülése, valamint az ország általános deviza-eladósodottsága miatt kényszerült gyors beavatkozásra egyes intézkedésekkel – köztük a végtörlesztési törvénnyel – az adósok érdekében, az országot fenyegető jelentős anyagi és szociális károk elkerülése céljából.” [3048/2013. (II. 28.) AB határozat [35] pont] A végtörlesztés szabályozása óta ilyen események nem történtek. A forint árfolyama viszonylagosan állandó, új fenyegető károk nem mutatkoznak, és ilyenre a jogalkotó sem hivatkozik. A 8/2014. (III. 20.) AB határozatban megfogalmazott követelményrendszer alapján pedig az állam nem teheti meg, hogy a múltban bekövetkezett, magánjogi szerződésekbe való törvényhozói beavatkozással már kezelt helyzetekre hivatkozva újra és újra megváltoztassa magánjogi szerződések tartalmát. **A *clausula rebus sic stantibus* elve tehát semmiképp sem ad folyamatos felhatalmazást a fennálló szerződések közhatalmi eszközökkel való többszörös megváltoztatására.**

A Törvény indokolásában a Kormány nevében előterjesztő igazságügyi miniszter úgy fogalmaz, hogy a Törvény a 2/2014. PJE szerinti elvek közvetlen érvényre juttatása és mindenki számára kötelezővé tétele érdekében emeli jogszabályi szintre a jogegységi határozat szerinti elveket (T/465. számú, 2014. június 27-én érkezett irómány 10. oldala). Az előterjesztő jogalkotási célként még azt jelöli meg, hogy „*elkerülhetővé váljon az időigényes és költséges perindítás, ami a bírósági szervezetrendszer is túlterhelné*”. A Törvény preambuluma szerint annak megalkotására „*a Kúria 2/2014. számú PJE határozatából származó egyes követelmények érvényre juttatása, valamint a további intézkedések előkészítése érdekében*” volt szükség.

Ezek a jogalkotási indokok azonban nem indokolnak (visszaható hatályú) jogalkotást. Egyrészt azért nem, mert a PJE határozat 2. pontja fenti indokok alapján maga is alaptörvény-ellenes, egy alaptörvény ellenes felsőbbbíróági döntés pedig nem lehet legitim indoka a törvényhozásnak. Másrészt a 8/2014. (III. 20.) AB határozatban megfogalmazott követelmények alapján még a jövőre nézve történő szerződésmódosításhoz sem lenne elfogadható indok a perek potenciálisan nagy száma. Ezért a visszaható hatályú jogalkotás

alkotmányos tilalma alól a Törvény és a 2/2014. PJE által tett kivételt a Törvény indokolásában megfogalmazottak sem támasztják alá.

1.1.3.5. A PJE határozat közvetlenül nem jogosít és kötelez magánjogi jogalanyokat, jogi kötőereje a bíróságokra vonatkozik. Ennek megfelelően a jogszabályi szerződés-módosítást nem a PJE határozat, hanem a Törvény 4. § (1) bekezdése hajtja végre. Ugyanakkor a PJE határozat a bíróságok ítélezésén keresztül közvetetten, de kötelező erővel befolyásolja magánjogi jogalanyok helyzetét. Ezért a PJE határozat rendelkező része 2. pontja ugyanazon alkotmányos mércék alapján ítélandó meg, mint a Törvény 4. § (1) bekezdése, és ennek megfelelően ugyanúgy ellentétes az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével.

Utalni szeretnénk arra, hogy a 2/2012. (XII.10.) PK vélemény 6. pontjába foglalt elvek visszaható hatályát a korábbi bírói gyakorlat is elutasította. A Debreceni Ítéltábla a Pf.II.20.279/2013/5. számú jogerős ítéletében például kifejtette, hogy az egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségének kérdésében a konkrét perbeli kölcsönszerződés megkötésekor hatályos jogszabályi környezet által támasztott feltételeket kell értékelni: *„Az ítéltábla a fent kifejtettek alapján az elsőfokú bíróság álláspontjától eltérően a perbeli, 2008-ban kötött szerződéssel kapcsolatos, a Ptk. 209/A. §-ának (2) bekezdése alapján érvényesített igény érdemi elbírálása során a nyilvánításakor hatályos jogszabályokon alapuló 2/2012. PK vélemény 6. pontját nem tartotta alkalmazhatónak. A vélemény a nyilvánításakor hatályos rendelkezéseken alapuló iránymutatással szolgál. A Hpt. az ügyfelek védelme érdekében 2009-től kezdődően folyamatosan több rendelkezésében is módosult, amely módosítások kifejezetten a pénzügyi intézmények egyoldalú és a fogyasztókra nézve terhes szerződésmódosításainak lehetőségét korlátozták, bástyázták körbe garanciákkal. Ezen rendelkezésekre figyelemmel a tisztességes kikötés véleményben megfogalmazott tartalmi követelményei meghaladják a perbeli jogvita elbírálása során alkalmazandó jogszabályokban rögzített követelményeket. A jogalkalmazó bíróság nem bír felhatalmazással az egyes jogszabályi rendelkezések kiterjesztő értelmezésére. Ez különös garanciális jelentőséggel bír a szerződéses jogviszonyokban alkalmazható legsúlyosabb polgári jogi jogkövetkezésménnyel, az érvénytelenséggel járó rendelkezés esetén”.*

A Fővárosi Törvényszék 17.G.40.762/2013/13. sz. ítélete hasonlóképpen foglal állást: *„A bíróság határozott álláspontja, hogy a PK. véleményben foglaltakat nem lehet automatikusan alkalmazni olyan időszakban keletkezett szerződésre, amely 2010. előtti, az legfeljebb egyfajta iránymutatást fogódzót jelenthet, nem eredményezheti azonban azt, hogy a konkrét adott időszakban hatályban lévő jogszabályoktól a bíróság teljes egészében eltérjen, vagy azoknak*

olyan értelmezést adjon, amelyet maga a jogalkotó a jogszabály elfogadásakor nem várt el, nem határozott meg. Ezért kifejezetten az adott időszakban, azaz a 2008-ban hatályban lévő rendelkezéseket kell vizsgálni.”

Megjegyezzük, hogy a lenti 6. pontban részletesebben kifejtettek szerint az Európai Központi Bank július 28-án kelt kormányzótanácsi véleménye a Törvény visszamenő hatályával kapcsolatban utal arra, hogy az ellentétes az Európai Unió jogával.

1.1.3.6. Külön kell említést tennünk arról, hogy a Törvény a 2004. május 1-je és 2006. március 1-je közötti időszakra vonatkozóan a semmisség jogkövetkezményét írja elő a tisztességtelenségre, miközben a Ptk. ebben az időszakban hatályos szabályai megtámadhatóságról rendelkeztek. Az Igazságügyi Miniszteri Állásfoglalás szerint ez azért nem aggályos, mert *„az ebben az időszakban fogyasztói szerződésekben alkalmazott tisztességtelen általános szerződési feltételek a 93/13/EGK irányelvbe ütközés miatt minősülnek semmisnek.”* Ez az állítás figyelmen kívül hagyja, hogy az uniós jog alapján az irányelveknek nincsen horizontális közvetlen hatálya, tehát magánjogi jogalanyok számára nem eredményezhetnek közvetlenül többlet kötelezettséget.² Márpedig a megtámadhatóság helyett a semmisség alkalmazása magánjogi jogalanyok, a pénzüzetek számára közvetlenül többlet kötelezettséget eredményezne, ami az uniós joggal összeegyeztethetetlen.

Ugyanígy nem állja meg a helyét az Igazságügyi Miniszteri Állásfoglalásban idézett a 3/2011. (XII. 12.) PK Véleményben foglalt érvelés sem. Eszerint *„Az Európai Unió Bírósága a C-240/98. sz. Océano Grupo ügyben kifejezetten utalt arra, hogy a nemzeti bíróságoknak "irányelvkonform" módon kell értelmezniük a nemzeti jogszabályokat. E követelménynek megfelelően a Ptk.-nak egy adott ügyben irányadó rendelkezéseit az Irányelv céljára és rendelkezéseire tekintettel, úgy indokolt értelmezni, ahogy azt a fogyasztói érdekek hatékony érvényre juttatásának célja szükségessé teszi. Mindebből az következik, hogy nem csak a 2006. március 1-jétől, hanem már a 2004. május 1. és 2006. február 28. között kötött fogyasztói szerződésekben is a semmisség a jogkövetkezménye az egyedileg meg nem tárgyalt, illetve általános szerződési feltétel tisztességtelenségének.”* Ez az érvelés ellentétes az uniós joggal, hiszen egy olyan Ptk. rendelkezés értelmezésén keresztül kívánja érvényre juttatni az uniós jogot, amely a szövege alapján nem alkalmas az uniós joggal konform értelmezésre. (A Ptk. kifejezetten megtámadhatóságról rendelkezett, az uniós jogból pedig a semmisség

² Először: Marshall v. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching), EBHT 1986 723, 48. pont

jogkövetkezménye következett volna.) Az uniós jog közvetett, értelmezési hatálya azonban csak egy olyan nemzeti jogszabályi rendelkezésen keresztül érvényesülhet, amely alkalmas az uniós joggal összhangban történő értelmezésre, **contra legem értelmezési kötelezettség a közvetett, értelmezési hatály alapján nem jöhet szóba.**³

Amikor tehát a Törvény a 2004. május 1-je és 2006. március 1-je közötti időszakra semmisséget ír elő jogkövetkezményként, nem a fennálló jogi helyzetet deklarálja, hanem a mondott időszakban irányadó jogszabálytól eltérő rendelkezést alkot, visszamenőleges hatállyal.

1.1.3.7. Pozitív és követendő példaként szeretnénk utalni a német Szövetségi Bíróság (Bundesgerichtshof) joggyakorlatára: A bíróság a 2014. június 3-i, XI ZR 147/12 számú ítéletében⁴ úgy foglal állást, hogy a bankoknak a befektetési tanácsadás során fel kell tárnuk az ügyfelek előtt, ha a kibocsátótól vagy forgalmazótól a befektetési termék értékesítése esetén jutalékot kapnak. Ezen kötelezettség elmulasztása kártérítési kötelezettséggel jár. A Bundesgerichtshof azonban kifejti, hogy a jogi helyzet korábbi bizonytalansága miatt **ez a jogértelmezése csak a 2014. augusztus 1-ét követően megkötött szerződések esetében irányadó.** Az addig kötött szerződések esetében a bank a kártérítéstől való szabadulása körében eredményesen hivatkozhat jogban való tévedésre.

1.1.3.8. A visszaható hatály tilalmához kapcsolódóan szükséges utalni a bizalomvédelemre is.

A magyar alkotmányjog tudománya és gyakorlata is ismeri a bizalomvédelem (Vertrauensschutz, legitimate expectation) jogintézményét. Álláspontunk szerint a 2/2014. PJE 2. pontja és a Törvény 4. §-a egyaránt sérti a bizalomvédelem elvét.

A PJE esetén ennek az az oka, hogy a bírósági gyakorlat 2012. decemberig a pénzügyi intézmények általános szerződési feltételeivel kapcsolatban indított közérdekű vagy egyedi perekben nem fogalmazta meg azokat az elveket, amelyek a 2/2012. (XII.10.) PK vélemény 6. pontjában megjelentek, és amelyek egy tovább szigorított formában a 2/2014. PJE 2. pontjába történt átvételük miatt a bírósági jogalkalmazásra kötelező erejűvé váltak. Ráadásul kötelező erejük visszaható hatályú, mert bár a PK vélemény még bizonytalanságot fejezett ki, hogy a lefektetett elvek a megalkotásukat megelőző jogszabályi környezetben alkalmazandóak-e, ezt a dilemmát a PJE már nem veti fel és általános jelleggel írja elő az elvek alkalmazását korábbi

³ C-334/92, Wagner Miret v. Fondo de Garantía Salarial, EBHT 1993 I-06911, 20-22. pont.

⁴ Német nyelven letölthető: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=8e7970c0bd745eaa728922fa0e1cfc9&nr=68268&pos=0&anz=1>

történeti tényállásokra is. **Az előzőekben említett külföldi joggyakorlat mutatja, hogy a bírói gyakorlat változását jogállami eszközökkel is el lehet érni.** Ebben az esetben azonban a jogalkotónak az új szabályozás visszaható hatályú bevezetéséről le kell mondania és a joggyakorlat orientálását a jövőre vonatkozóan kell elvégeznie.

Logikus ugyanis, hogy amennyiben a bírói gyakorlat a korábbi időszakban, annak ellenére, hogy erre lehetősége volt, nem adott arra vonatkozó világos és egyértelmű jelzést a szerződési gyakorlat számára, hogy a polgári jog „tiszteletlen” fogalmát az egyoldalú szerződésmódosítás tekintetében erősen korlátozó, már szinte jogalkotásnak minősülő konkretizáló tartalommal kívánja megtölteni, ezekhez az elvárásokhoz a korabeli szerződési gyakorlat nem is tudott igazodni. A visszamenőleges igazodás pedig az idő egyirányú folyására figyelemmel lehetetlen feladat. A joggyakorlat módosulására tehát ugyanazon elvek alkalmazhatóak analóg módon, mint amelyek a jogalkotás számára kidolgozásra kerültek (visszaható hatály tilalma és a bizalomvédelem).

A bizalomvédelem elvének sérelme ott is kimutatható, hogy a Törvény 4. §-a szerinti – eddig megismerhető – bírósági jogértelmezés tisztességtelennek tekinti a szerződésekben előírt kamat egyoldalú módosításának feltételeiről szóló 275/2010. (XII.15.) Korm. rendelet és a Magatartási Kódex szerinti módosítási okokat is. A kormányrendelet esetében külön érvelést nem is kíván, hogy nem tekinthető alkotmányosnak egy olyan törvény, amely a múltban a Kormány által jogszabályban megengedetté nyilvánított szerződési kikötést utólag tisztességtelenné minősít.

A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény 2. § i) pontja szerinti, a lakosság részére hitelt nyújtó pénzügyi szervezetek ügyfelekkel szembeni tisztességes magatartásáról szóló Magatartási Kódex esetében is ugyanez a helyzet. Mivel a Kódex megalkotásának folyamata már a múlt kódébe vész, szükséges felidézni, hogy milyen szereplők közreműködésével, milyen folyamat vezetett a Kódex elfogadásához. Egy önszabályozó magatartási kódex elfogadásának lehetőségét először az 1097/2006. (X.5.) számú Kormányhatározattal létrehozott Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság (ún. Várhegyi Bizottság) vetette fel. 2009. július 17. napján a Kormány, a Magyar Bankszövetség képviselői, a Gazdasági Versenyhivatal elnöke, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete Felügyeleti Tanácsának elnöke részvételével tartott megbeszélésen a pénzügyi intézmények a Magatartási Kódex elfogadásáig módosítási moratóriumot vállaltak. Ezt követően a Kormány, a PSZÁF, a GVH és a Bankszövetség közreműködésével került kidolgozásra a Magatartási Kódex, amelynek 2009. szeptember 16-i közös aláírását a folyamatban részt vevő szereplők, köztük a Kormány

és a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete képviselői sajtótájékoztatón jelentették be. A Magatartási Kódex a törvényalkotással is összekapcsolásra került, mert hatályba lépésére a Hpt. 210.§-ának a 2009. évi XIII. törvénnyel történt módosításával egyidejűleg, 2009. augusztus 1-i napjával került sor. A Hpt. 210. §-t a 2009. évi CL. törvény ismételtelen módosította. A Hpt.-módosítás és a Magatartási Kódex együtt 2010. január 1-én léptek hatályba.

Ebből a folyamatból látszik, hogy a Magyar Állam közhatalmi hatásköreit gyakorló szervei, illetve intézményei a Magatartási Kódex szerinti egyoldalú módosítási okokat egybehangzóan jogszerűnek és tisztességesnek tekintették. A szerződési gyakorlatban ezzel kialakították azt a bizalmat, amelyet a Törvény 4. §-a, a hozzá eddig kialakult jogértelmezés alapján alapjaiban rombolt le. **A bizalomvédelem ilyen jelentős számú és nagyságrendű szerződés tekintetében történt visszamenőleges, jogállaminak nem tekinthető lerombolása átlépi a jogalkotói szabadság alkotmányossági elvek által kijelölt határait és ezért az Alkotmánybíróság által sem tolerálható.**

1.2. A felkészülési idő hiánya

A jogállamiság körében értékelendő a kellő felkészülési idő hiánya is. Ténykérdés, hogy a törvény 19.§-a az érintett jogalanyoknak egyáltalán nem biztosít felkészülési időt a törvény alkalmazására. A 4. § szerinti vélelem a Törvény kihirdetését követő nyolcadik napon beállt. A tisztességes eljáráshoz, illetve a jogorvoslathoz való jog sérelmét (aránytalan korlátozását) is megalapozza, hogy a Törvényben meghatározott, határidők irreálisan rövidek. Az 5-8. §-ban meghatározott határidőknek elvileg egymásra kellene épülniük, ugyanis egymást követő lépésekre (megvizsgálja, bejelenti a felügyeletnek, nyilatkozik, benyújtja a keresetet) vonatkoznak. Ezzel szemben mindegyik cselekményre ugyanaz a határidő irányadó, ami szükségszerűen azt jelenti, hogy azok ténylegesen sokkal rövidebbek, ez pedig irreálissá teszi az előírt lépések teljesíthetőségét, különösen azt, hogy a pénzügyi intézmény megfelelően fel tudjon készülni egy esetleges perre, egyáltalán, hogy a rendelkezésére álló jogvesztő határidő alatt megalapozott döntést hozzon a perindításról.

A törvény által átfogott tíz éves időszakban ugyanis a hitelintézetek az egyoldalú módosítási jogot többféle megfogalmazással (tartalommal) használták általános szerződési feltételeikben és egyedileg meg nem tárgyalt megállapodásaikban. A különböző szövegverziók szerződések százait és ezreit érintik, tehát a törvény anyagi kihatása még nagyságrendileg is csak nehezen kalkulálható, pedig a perindításról való döntéshez ez is egy alapvető fontosságú információ.

Álláspontunk szerint a devizakölcsönökkel kapcsolatos jogi problémák nagyságrendjéhez és fontosságához képest kirívóan rövid felkészülési idő a jogbiztonságot súlyosan veszélyezteti és sérti, ami az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a normát alkotmányellenessé teszi: „*A jogszabály alkalmazására való felkészülési idő kirívó hiánya azonban alaptörvényellenességhez vezet. A jogbiztonságot súlyosan sérti, ha az új, illetve többletkötelezettségeket előíró jogszabályi rendelkezés kihirdetése és hatályba lépése közötti felkészülési idő elmarad vagy olyan rövid, hogy nyilvánvaló, hogy a jogszabály címzettjei jóhiszeműségük, legjobb szándékuk és igyekezetük ellenére sem - vagy csak rendkívüli erőfeszítések árán - tudnának kötelezettségeiknek eleget tenni. Ellentétes a jogállamiság elvével, ha a kellő felkészülési idő hiányából eredően a jogszabály címzettjei a megváltozott rendelkezéshez való alkalmazkodás rendkívüli nehézsége miatt nyilvánvalóan, illetve az új szabályozás megismerhetőségének hiányában valószínűsíthetően jogsértő helyzetbe kerülnek; különösen, ha emiatt joghátrányok is érik (érhetik) őket*” (6/2013. (III.1.) AB hat. 239. pont).

A Törvény címzettjei számára – akiket a tisztességtelenségi vélelem [4.§ (1) bek.] megdöntése érdekében egyébként is igen rövid, és jogvesztő (!) határidők terhelnek – a felkészülés nem csak rendkívüli mértékben elnehezült, de a hatályba lépésre ilyen körülmények között definitív nem lehetett felkészülni. A felkészülés ugyanis nem csak azt jelenti, hogy pl. a vélelem megdöntésére vonatkozó keresetlevél bírósághoz való benyújtására 30 napos határidő állt a pénzügyi intézmények rendelkezésére. A perindításra megszabott határidő azonban nem számítható hozzá a törvényre való felkészülési időhöz, az már az alkalmazás időszaka. Az alkotmányjogi értelemben vett felkészülési idő főszabályként azt jelenti, hogy magának a törvénynek a hatályba lépéséig legyen a címzetteknek valós lehetőségük felkészülni a jogszabály alkalmazására [7/2004. (III.24.) AB határozat, 51/2010. (IV.28.) AB határozat].

Megjegyezzük, hogy az Európai Unió Bírósága joggyakorlata szerint is csak akkor egyeztethető össze a közösségi joggal a rövid keresetindítási határidő, ha az ésszerű mértékű és nem nehezíti meg rendkívüli mértékben a jogvédelmet. A C-40/08. sz. Asturcom Telecomunicaciones ügyben a bíróság például azért ismert el ésszerűnek egy 60 napos perindítási határidőt, mert ennyi idő alatt a megelőző eljárás ismerete lehetővé teszi annak értékelését, hogy léteznek-e indokok a jogorvoslat igénybe vételére és a keresetlevél is elkészíthető (41. – 45. pontok). Jelen esetben azonban a Törvény előzmény nélküli, meglepetésszerű rendelkezésekkel került elfogadásra úgy, hogy miközben a perindításra – a jogvesztés kilátásba helyezésével – csupán 30 nap állt a pénzügyi intézmények

rendelkezésre, a perekben a Törvény hatályba lépéséhez képest tíz évre visszamenőleg kötött szerződésekről kellett a bíróságoknak döntenük.

1.3. A normavilágosság követelménye

A 3106/2013. (V. 17.) AB határozat megerősíti, hogy „*az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint Magyarország jogállam. A jogállamiság követelményének számos összetevője van, egyben eredője is egyéb külön alkotmányos értékeknek. A jogállamiság az állam működésének egyik meghatározó elve, melynek át kell hatnia a jogrendszer egészét. A jogállamiság egyik feltétlen ismérve a jogbiztonság, mely megköveteli az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát, az egyes normák egyértelműségét. Ebből fakadóan a jogszabály szövegének értelmes és világos, a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat kell hordoznia. {38/2012. (XI. 14.) AB határozat, Indokolás [84]; 3047/2013. (II. 28.) AB határozat, Indokolás [13] és [16]}*”. Amennyiben egy jogszabályi rendelkezés – akár a norma többi rendelkezésével való összefüggésében – értelmezhetetlen, és ez alkalmazását kiszámíthatatlanná, a norma címzettjei számára előreláthatatlanná teszi, az Alkotmánybíróság a jogszabályt megsemmisíti.

Ezért alkotmányossági problémát okoz az is, hogy a fentiekből kitűnően bizonytalanság van abban a tekintetben, hogy a Törvénybe foglalt rendelkezések egyik súlyponti csoportja (az egyoldalú szerződésmódosítás szabályai) tekintetében a Törvény mely szerződésekre alkalmazandó, és melyekre nem. Az MTI 2014. augusztus 12-i híre szerint a Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara sem tudta megállapítani, hogy a Törvény hatálya kiterjed-e a devizában folyósított és devizában törlesztett kölcsönökre.

A Törvény 1.§ (1) bekezdése a magyarázónak, értelmezőnek szánt második mondatában olyan fogalmat is rögzít, melynek pontos meghatározását a jogszabály nem adja meg, illetve a megadott meghatározás további (ellentétes következtetésekre is lehetőséget nyújtó) értelmezési kérdéseket vet fel. Nem világos ugyanis, hogy mely szerződési konstrukciók minősülnek a törvény hatálya alá tartozó deviza alapú szerződéseknek, mivel a jogalkotó által zárójelbe tett magyarázat ebben a tekintetben nem nyújt egyértelmű eligazítást. A Kúria már a 6/2013. PJE indokolásának II. 1. pontjában kifejtette, hogy ennek a fogalomnak törvényi definíciója nincs, a jogszabályok fogalomhasználata következetlen. Nem egyértelmű például, hogy a kölcsön devizában történő nyújtása a pénzügyi intézmény által nyújtani vállalt kölcsönösszeg szerződésben történt meghatározásának pénznemétől, avagy ezen összeg

folyósítására vonatkozó kötelezettségvállalás mibenlététől függ. Ugyanígy értelmezési problémát vet fel, hogy mit jelent a forintban való törlesztés: ennek megítélésénél vajon a törlesztő részlet forintban történő meghatározását (és kifizetését), vagy az akár devizában meghatározott törlesztő részlet forintban való kiegyenlítését kell érteni. Ezen definíciós problémáktól eltekintve sem világos azonban (az egyes jellemzőket összekötő szavakra tekintettel), hogy deviza alapúnak akkor minősül a szerződés, ha a kölcsön akár devizában nyilvántartott és forintban törlesztett, akár devizában nyújtott és forintban törlesztett, avagy akkor, ha a kölcsön akár devizában nyilvántartott (függetlenül a nyújtás és a törlesztés pénznemétől), akár devizában nyújtott és forintban törlesztett (függetlenül a nyilvántartás pénznemétől). Ezen értelmezési kérdésnek ugyanakkor alapvető jelentősége van abból a szempontból, hogy egyáltalán mely szerződések szerződési feltételei tartoznak a törvény hatálya alá.

Ugyancsak problémás az „egyedileg meg nem tárgyaltság” definíció részévé tétele, mivel a jogalkotó által a Törvénnyel megteremtett speciális pertípusban a per alanyainak személyére is tekintettel nyilvánvalóan nincs lehetősége vizsgálni a megkötött szerződések egyedileg megtárgyaltságát, ugyanakkor az egyedileg megtárgyalt feltétel esetén a szerződés akkor sem tartozik a Törvény hatálya alá, ha az egyedileg megtárgyalt feltételt egyébként az általános szerződési feltételek tartalmazzák. **A Törvény egymással szorosan összefüggő 4. § (1) bekezdésének a 11. § (1) bekezdésével együttes vizsgálata egyértelművé teszi, hogy a jogalkotó ki kívánja zárni a jogalkalmazás köréből a magyar jogrendszernek úgyszólván az egészét.** Lex specialis-ként, és egyfajta „jogi enklavéként” elrendeli, hogy a Törvény alapján indult perekben kizárólag a szerződéses kikötésnek a Törvényben felsorolt kritériumoknak való megfelelését lehet vizsgálni.

a) Ezzel a *bírói függetlenség* [Alaptörvény 26. § (1) bekezdés] is sérül, hiszen a jogrendszer egészét, más jogszabályok alkalmazását kizáró értelmezés esetében a bíró el van zárva attól, hogy a megítélése szerint releváns jogszabályok mindegyikére alapozza ítéletét. Ez mechanikus jogalkalmazást: annyit jelent, hogy a Törvény már előre „megírta” a bíró ítéletét, azt neki csak „alá kell írnia”. Itt kell megjegyeznünk, hogy a Törvényt alkalmazni kell olyan esetekben is, ahol annak hatályba lépésekor már per volt folyamatban. Ez azt jelenti, hogy a jogalkotó az anyagi és az eljárási szabályokat módosítva kívánta befolyásolni a jogviták elbírálását.

b) Ez az értelmezés *kiragadja* a Törvény szabályozási tárgyát a jogrendszer egészéből és annak számos – adott esetben alapvető szintű – rendelkezésével szembe menve és azok között

„mazsolázva” rontja le azok érvényesülési-alkalmazási lehetőségét. Ez az előre láthatóság, a kiszámíthatóság sérelme okán *sérti a jogbiztonságot*, ezért alkotmányellenes.

c) További alkotmányossági aggály jelentkezik annak következtében, hogy a jogalkotó a jogot, mint intézményt *konkrét napi politikai cél* elérése szolgálatába kívánja állítani - megfosztva azt valódi funkciójától: normatív tartalmától. A jogalkotó napi politikai, egyben jogpolitikai célja világos: közvetlenül „lefordítja” a napi aktuálpolitikai döntést a jog nyelvére és ennek kizárólagos érvényesülése érdekében ki kívánja zárni minden más jogszabály alkalmazását, különösen olyanokét, amelyek a politikai döntésben szándékolttól *eltérő* gazdasági-politikai-gazdaságpolitikai-jogpolitikai eredményre vezethetnének. A jogalkotó tehát nyilvánvalóan ki kívánja zárni olyan jogszabályok alkalmazását, amelyek az adott jogvitát a Törvény által szándékolttól eltérő megvilágításba helyezhetnék.

Ezt a törekvést az AB újabb gyakorlata is a *jogállamiság sérelmének* tekinti: 131/2008. (XI.3.) AB határozatában leszögezte: „... jogállamban bármely politikai törekvés csak az Alkotmány keretei között valósítható meg. A jogállamiság elvével összeegyeztethetetlen az, ha a kormányzat az Alkotmány garanciális rendelkezéseinek kiüresítésével, azok tudatos félre tételével valósítja meg ... törekvéseit.”

d) Végül fentiekből következően - azokat egymással összefüggésben vizsgálva és - megvalósult a *jogalkotói joggal való visszaélés*, amellyel a jogalkotó egyben a jogalkotói jog rendeltetésszerű gyakorlásának alkotmányos követelményét is lábbal tiporja. Jogalkotói joggal ugyanis nemcsak élni, de visszaélni is lehet. A rendeltetésszerű joggyakorlásnak a magánjogi viszonyokban ismert alapelve a közjogban is mindenek az alfája. Nem véletlenül hangsúlyozta az Alkotmánybíróság már 1998-ban a 31/1998. (VI.25.) AB határozatban: *a joggal való visszaélés tilalma* az egész jogrendszerben érvényesül, így *a közjogban is*. Ezt követően pedig a 18/2008. (III.12.) AB határozat az Alkotmánynak többek között a jogállamisági-jogbiztonsági klauzulája értelmezésével és abból levezetve a *rendeltetésszerű joggyakorlás* követelményét deklarálta alkotmányossági követelménynek.

A Törvény 4. § (1) bekezdésének és 11. §-ának együttes alkalmazási kötelezettségére tekintettel fentiekre tekintettel ezért a két jogszabályi rendelkezés, és mivel e két rendelkezés alkotja a Törvény voltaképpeni jogpolitikai gerincét, így a Törvény a maga egészében alkotmányellenesnek minősül, mivel *sérti a jogállamiság-jogbiztonság elvét, és, a bírói függetlenség alkotmányos követelményét is*.

A magyar jogrendszernek a maga egészében való alkalmazása a bírónak *alkotmányos kötelezettsége* [Alaptörvény 25. § (1) bekezdés, 26. § (1) bekezdés]. A bírák törvény alá rendeltségében az is benne foglaltatik, hogy a bírák „csak” a törvénynek vannak alárendelve,

de hozzá kell tenni: az alkotmányos törvényeknek *feltétlenül*. A jogalkalmazást végző bíróságnak tehát eldöntheti ugyan, hogy mely jogszabályokat alkalmazza döntése meghozatalánál, azonban ezt el is *kell* döntenie, más szóval döntését *indokolnia kell*.

Az az értelmezés, mely szerint a jogvita értelmezése során kizárólag a Törvény 4.§ (1) bekezdése rendelkezését lehet alkalmazni, kizárja minden más jogszabályi rendelkezés figyelembe vételét és alkalmazását, különösen a 275/2010. (XII.15.) Korm. rendelet alkalmazását, illetve az arra való hivatkozást. Ez az értelmezés azonban nincs összhangban az Európai Unió Bírósága C-26/13. sz. ügyben hozott ítéletének alapjául szolgáló 93/13/EGK irányelv azon előírásával sem, amelyet a régi Ptk. 209. § (2) bekezdése tartalmazott és az új Ptk. 6:102. § (2) bekezdése át is vett: egy szerződéses feltétel tisztességtelenségének megítélésékor a szerződés megkötésére vezető minden körülményt és az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát is figyelembe kell venni. Minden körülmény és a többi kikötéssel való kapcsolat – az irányelv, a Ptk. és az EB joggyakorlata által előírt – figyelembe vételét értelemszerűen kizárja az, ha a 8. § (5) bekezdésére is figyelemmel a bíróságnak szeparáltan csak az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó fogyasztói kölcsönszerződés részét képező egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötésre kell koncentrálnia a vizsgálatát.

Sőt, a joggyakorlat szerint a bíróságnak a fogyasztó eljárására is figyelemmel kell lennie: „A kölcsönszerződés megkötése során ugyanakkor a fogyasztónak is a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, az együttműködési kötelezettségének megfelelően úgy kell eljárnia, ahogy az adott helyzetben általában elvárható (Ptk. 4. § (1), (4) bekezdés). Elvárható a fogyasztótól, hogy a rendszerint nagy összegű és hosszabb távra szóló ügylet jellegéhez, nagyságrendjéhez, a vállalt kockázat mértékéhez igazodóan tájékozódjon a szerződés megkötése előtt. A szerződési feltételeket tartalmazó okiratot – az átlagfogyasztótól elvárható gondossággal – át kell tanulmányoznia, és ha a szerződésben olyan rendelkezéseket észlel, amelyeket nem ért, megfelelő magyarázatot igényelhet. Szükség esetén határidőt kérhet a szerződés áttanulmányozásához, és adott esetben igénybe veheti jogban jártas szakember közreműködését, kikérheti véleményét” (2/2012. (XII.10.) PK vélemény indokolás 6. a) pontja) .

Álláspontunk szerint a pénzügyi intézmények érdekében hivatkozható más jogszabályok és az esetlegesen felelőtlen fogyasztói magatartás figyelembe vételét és alkalmazását kívánja megakadályozni a Törvény fenti két együttesen alkalmazandó

rendelkezése akkor, amikor – az általános szerződési feltételek többi kikötése mellett – az egész magyar jogrendszert ki kívánja zárni a jogvita eldöntéséből. Ez az értelmezés az érthetőség hiánya mellett ezért megfosztja a pénzügyi intézményt a tisztességtelenség vélelmének tisztességes eljárásban való érdemi vitatása lehetőségétől, így sérti az Alaptörvény XXVIII. cikkét is.

2. A szerződési szabadság sérelme

Az Alkotmánybíróság a devizahitel szerződések alkotmányos problémáinak egy részével a 8/2014. (III.20.) AB határozatban is foglalkozott. A határozat II. pontjában az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatát összefoglalva kimondta, *„hogymint jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát kivételesen - a clausula rebus sic stantibus elve alapján - megváltoztathatja.”* Azt azonban kihangsúlyozta, hogy *„Az állam jogszabállyal a szerződések tartalmát általában csak ugyanolyan feltételek fennállása esetén változtathatja meg alkotmányosan, mint amilyen feltételek fennállását a bírósági úton való szerződésmódosítás is megköveteli”*.

Határozata indokolásának 85. pontjában az Alkotmánybíróság megerősítette, hogy a szerződési szabadság, amely a szerződés megkötésének és tartalma kialakításának szabadságát is magába foglalja, az Alaptörvény védelme alatt áll: *„Az Alkotmánybíróság a 3192/2012. (VII. 26.) AB határozatában rámutatott arra, hogy bár az Alaptörvény - szemben a korábbi Alkotmánnyal - nem nevesíti külön a piacgazdaság követelményét, az alkotmánybírósági gyakorlat alapján annak két létfontosságú elemét, a vállalkozás és a verseny szabadságát azonban tartalmazza (Indokolás [19]). Kifejtette továbbá: „A piacgazdaság, és így az Alaptörvény M) cikke által védett vállalkozás és verseny szabadsága működésének elengedhetetlen feltétele a szerződési szabadság, amely ennek következtében szintén élvezzi az Alaptörvény védelmét. Ezt támasztják alá a szerződési szabadságnak a Ptk.-ban foglalt garanciális szabályai is.” (Indokolás [21])”*.

A Törvény a pénzügyi intézmény és fogyasztó ügyfelei között létrejött és a Törvény 1. § (1) bekezdés alá tartozó szerződési tekintetében kimondja, hogy az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó fogyasztói kölcsönszerződés részét képező egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötés semmis, ha az azt alkalmazó pénzügyi intézmény nem indít a 8. § (1) bekezdés szerinti jogvesztő határidőben pert vagy a bíróság a keresetet elutasítja, vagy a pert megszünteti.

Perindítás hiányában, illetve a kereset elutasítása vagy a per megszüntetése esetén a felek közötti szerződés tehát a Törvény erejénél fogva módosul és nem egy jogalakító bírói döntés által, azaz a szerződést a jogalkotó a Törvény által módosította.

A 8/2014. (III.20.) AB határozat 90. indokolási pontjában az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy „Az állam azonban jogszabállyal a fennálló szerződések tartalmát általában csak ugyanolyan feltételek fennállása esetén módosíthatja, változtathatja meg alkotmányosan, mint amilyen feltételek fennállását a bírósági úton való szerződésmódosítás megkövetel. Vagyis a tartós jogviszonyok jogszabállyal történő alakítására a *clausula rebus sic stantibus* tételének alkalmazásával kerülhet sor. Eszerint a jogalkotó - akárcsak a bíróság - akkor jogosult a fennálló és tartós szerződési jogviszonyokat módosítani, ha a szerződéskötést követően beállott valamely körülmény folytán a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a körülményváltozás nem volt ésszerűen előre látható, továbbá, ha az túlmegy a normális változás kockázatán. A jogszabályi beavatkozásnak pedig további feltétele, hogy a lényeges körülményváltozás társadalmi méretű legyen, vagyis a szerződések nagy tömegét érintse”.

A Törvény – a jelen eljárás tárgyát nem képező ún. árfolyamrész kérdésén túl – az 1. § (1) bekezdése szerinti egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó fogyasztói kölcsönszerződéseket csak az azok részét képező egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötés tekintetében módosította. Álláspontunk szerint az egyoldalú szerződésmódosítási jog tekintetében nem beszélhetünk semmiféle, a szerződéskötést követő tömeges és a szerződés fenntartását valamelyik félnek ellehetetlenítő körülmény-változásról. Legfeljebb arról lehet szó, hogy a törvényalkotó 2009-től kezdődően folyamatosan a fogyasztók javára (!) módosította az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő jogszabályokat, de ez nem ad alapot a Törvény 4. § (2) bekezdése szerinti szerződésmódosításra.

Itt tárgyalt határozatában az Alkotmánybíróság azt is hangsúlyozta, hogy „a törvényi úton történő szerződésmódosításnak is, amennyire lehet, mindegyik fél méltányos érdekeit figyelembe kell vennie, vagyis az ilyen szerződésmódosításnak is érdekegyensúlyra kell törekednie a megváltozott körülmények mellett” (indokolás 91. pont). A Törvény 4. §-ban azonban az érdekegyensúlyra való törekvés még csak nyomokban sem fedezhető fel. A méltányos döntés például az lehetett volna, ha a jogalkotó megállapítja, hogy a felek eredetileg is egy változó kamatozású és költségű kölcsön nyújtásában állapodtak meg és ezt az alap-megállapodást fenntartja, de a jövőben fizetendő kamatot az eredetileg a szerződésben

meghatározott nem akciós kamatláb és az akkor az adott deviza tekintetében alkalmazott pénzüpiaci referenciakamat arányának alapján rendeli megállapítani. Erre a jogalkotás folyamán egyébként módosító javaslat is került benyújtásra. A Törvény azonban a semmisség kimondásával a változó kamatozású kölcsönöket fix kamatozásúvá teszi, amely semmi esetre sem felel meg a felek eredeti szándékának és nem minősíthető érdekegyensúlyt kifejező szabályozásnak.

A fentiekre figyelemmel a Törvény 4. § (1) – (2) bekezdése az Alaptörvény M) cikk (1) és (2) bekezdése szerinti szerződési szabadság sérelmét okozza.

3. A bírósághoz fordulás alapjogának sérelme

Az alkotmányos alapjogok a bankot, mint jogi személyt is megilletik. Az Alaptörvény I. cikk (4) bekezdése kimondja: *„A törvény alapján létrehozott jogalanyok számára is biztosítottak azok az alapvető jogok, valamint őket is terhelik azok a kötelezettségek, amelyek természetüknél fogva nem csak az emberre vonatkoznak.”*. A bankot tehát megilleti az – Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében is deklarált – bírósághoz fordulás joga, amelynek értelmében: *„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy... valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”*

A szükségesség és arányosság kritériumainak megfelelően ez az alapjog is korlátozható, de lényeges tartalmát tiszteletben kell tartani [Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés]. **A bírósághoz fordulás jogának lényeges tartalmát bizonyosan kiüresíti az olyan szabályozás, amely a bíróság számára a keresetről a szabad bizonyítás elvét megsértve gyakorlatilag csak egyfajta tartalmú döntés meghozatalát teszi lehetővé, mivel kizárja, hogy a bíróság az elé vitt jogvitát függetlenül, saját meggyőződésének megfelelően, érdemben elbírálja.** A Törvény és a 2/2014 PJE az egyoldalú szerződésmódosításról szóló szerződéses kikötésekkel kapcsolatos szabályai (4. §, 6. § és 11. §, illetve 2. pont) azonban éppen ezzel az eredménnyel járnak, mivel az ilyen szerződéses kikötés tisztességtelenségének de facto megdönthetetlen vélelmét állítják fel, és az értelmezési tartomány rendkívül szűk kijelölésével a bíróság számára – amennyiben a bíróság nem talál módot arra, hogy alkotmány-konform értelmezze és alkalmazza e szabályokat – csak a vélelem megdöntésére irányuló keresetet elutasító döntés meghozatalának lehetőségét biztosítják. Az így létrejött és a szabad bizonyítás elvét is sértő szabályozás a fentebb idézett tisztességes eljárás elvét önmagában is megsérti.

A jogvita közjogosításával a Törvény alkalmazásában az állam úgy válik alperessé, hogy anyagi jogilag nem minősül jogosultnak vagy kötelezettnek. **Ennek következtében a bírósághoz fordulás** – és a jogérvényesítéshez kapcsolódó önrendelkezés – **alkotmányos jogát (magánautonómiáját) a törvény nem csak a bankkal, hanem a bank magánszemély ügyfelével szemben is megsérti, mert tekintettel arra, hogy a jogvita az állam és a bank között folyik, őt magát teljes mértékben kizárja a jogvitából.** Ha ugyanis a bíróság a perben a bank magatartását mégis jogszerűnek minősíti, az ügyfél jogérvényesítési lehetősége ténylegesen megszűnik. A Törvény 7. § (7) bekezdés a) pontja a bank ügyfelétől még a beavatkozó státuszt is megtagadja. Erre figyelemmel a fogyasztó ügyét a bíróság a fogyasztó részvétele nélkül dönti el, ami egy alkotmányos jogállamban megengedhetetlen.

A Törvényi rendelkezés a régi Ptk. 209/B. § (1) – (2) bekezdései alapján alkalmazandó 1978. évi 2. tvr. 5. §-ban és az új Ptk. 6:105 § (1) bekezdés a) – e) pontjaiban felsoroltaktól is elvonja a közérdekű per megindításának a lehetőségét. A 3/2011. PK vélemény 4. pontja megfelelő alkalmazásával a Törvény hatálybalépésével perfüggség állt be és a Törvény alapján kezdeményezett perben születő ítélet jogereje ezekre a szervezetekre is kihat. Ezen szervezetek a jogvita ítélt dolog jellege miatt pereiket nem folytathatják (azokat a Pp. 157. § a) pontja szerint meg kell szüntetni), új pert nem indíthatnak (a keresetlevelet a Pp. 130. § (1) bekezdés d) pontja alapján el kellene utasítani), saját álláspontjukat pedig a beavatkozási tilalom miatt a Törvény szerinti perben sem fejthetik ki.

A bírósághoz fordulás joga azonban nem csak egyszerűen a kereset indításának formai jogosultságát jelenti, hanem annak tartalmi követelményei is vannak. A Törvény 6. §-a ugyan megnyitja a polgári per lehetőségét a szerződéses kikötés tisztességtelensége melletti vélelem megdöntésére, gyakorlatilag azonban erre szinte nincs mód. A 11. § célja szerint a bíróság csak azt vizsgálhatja, hogy a szerződéses kikötés megfelel-e a 4. § (1) bekezdésében felsorolt elveknek; a szerződéses kikötés tisztességességét pedig csak akkor állapíthatja meg, ha az valamennyi felsorolt elvnek megfelel [11. § (1) és (3) bekezdés]. Ezek az elvek azonban olyan absztrakt követelményeket jelenítenek meg, amelyek teljesítésének bizonyítása lényegében kizárt: A Törvény nyelvtani értelmezésével csak arra a következtetésre juthatunk, hogy a felperes nem bizonyíthatja azt, hogy a 4. §-ban felsorolt valamely követelménynek valamely szerződési kikötése esetleg nem felelt meg, de magatartása – általánosságban vagy az ügyek egy meghatározott típusában – ennek ellenére tisztességes volt. Ilyen esetben a bíróság – amennyiben nem talál módot arra, hogy alkotmány-konform módon értelmezze és

alkalmazza e szabályokat – a Törvényből következően csak a keresetet elutasító döntést hozhat.

A Törvény ott is sérti a bírósághoz való fordulás jogának effektivitását, hogy a Törvény célja szerint a perben eljáró bíróságok, csak a per tárgyává tett kikötések egészének tisztességtelenségéről dönthetnek. Erre figyelemmel – szűk jogértelmezés esetén – nincs jogi lehetőség arra, hogy meghatározott kikötés esetében annak csak részleges érvénytelenségét állapítsa meg a bíróság, így egy elem esetleges tisztességtelensége esetén a döntés olyan kikötések, megállapodási elemek tekintetében is tisztességtelenséget kellene kimondjon, amelyek egyébként tisztességesnek minősülnek.

A fentiekre tekintettel a Törvény 11. §-a, amely kiüresíti a bíróság érdemi döntési jogkörét, sérti az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdését; alkalmazása a perben érintett bank számára alkotmányos alapjogainak sérelmét okozza.

4. A hatalommegosztás elvének és a bírói függetlenség sérelme

A hatalommegosztás követelményrendszerének – amit az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdése is kifejezetten deklaráál – egyik legfontosabb összetevője a bírói függetlenség elve. **A bírói függetlenség lényege az ítékezés szervezeti és tartalmi függetlenségének, kormányzati vagy bármely egyéb befolyástól való mentességének biztosítása.** A törvényhozó hatalom funkciója azoknak az általános magatartásszabályokat előíró jogszabályoknak a megalkotása, amelyeket a bíróságnak egyedi ügyekben alkalmaznia kell. A hatalommegosztás alkotmányos követelményével csak az áll összhangban, ha az ítékezést az Országgyűlés kizárólag törvényalkotás útján befolyásolja. A bírák ítélezési tevékenységük során a törvényeknek, és kizárólag a törvényeknek (az alkotmányos törvényeknek!) vannak alárendelve – ezt rögzíti az Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdése.

Az Országgyűlésnek alkotmányos joga, hogy törvényalkotás által közvetett, az ítélező bíró szabad tényállás-mérlegelése és jogértelmezése által transzformált befolyást gyakoroljon a bíróság ítélező tevékenységének eredményére. Ha a parlament úgy ítéli meg, hogy például a fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatos bírósági döntések nem felelnek meg a politikai akaratnak, akkor – alkotmányos keretek között – módosíthatja a fogyasztói kölcsönszerződésekre vonatkozó törvényi előírásokat. Ezzel a hatalommegosztás elvének sérelme nélkül elérheti, hogy az ítékezés eredménye a kormányzat politikai szándékainak megfelelően alakuljon. **Az ilyen törvényalkotás azonban** – túl azon, hogy nem okozhatja az

érintettek alapjogainak sérelmét – **csak a jövőre nézve alakíthatja a bírói gyakorlatot, a jogszabályok módosításával a jövőre nézve változtathatja meg a bírói jogértelmezés eredményét. Ez következik** nem csak a jogbiztonság elvéből és a visszaható hatályú jogalkotás tilalmából, hanem **a hatalommegosztás és a bírói függetlenség követelményéből is.** Az alkalmazandó jogszabályi rendelkezések értelmezése az ítélkezés függetlenségéből következően a bíróságok hatáskörébe tartozik, a bíróságoknak – az ítélkezés lényegi elemét jelentő – jogértelmezési szabadságát az Országgyűlés törvényalkotással sem vonhatja el.

Jelen pert érintően a Kúria, alkotmányos feladatát ellátva, jogegységi határozatban értelmezte (álláspontunk szerint alkotmányellenes módon) a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések egyes rendelkezéseinek tisztességtelenségével kapcsolatos kérdéseket. A Törvény a jogegységi határozatból származó követelményeket akarja törvényhozási úton érvényesíteni. **Míg azonban a Kúriának – az Alkotmánybíróság kontrollja alatt álló – alkotmányos joga és feladata, hogy a bíróságokra kötelező jogegységi határozatokkal biztosítsa a jogszabályok egységes értelmezését, az Országgyűlés ugyanilyen tárgyú és célú törvénye a bíróságok alkotmányos hatáskörét elvonva már címében is és tartalmában is sérti a hatalommegosztás és a bírói függetlenség követelményét.** Ezt világosan mutatja maga az a tény, hogy indokolása szerint a Törvény kifejezetten a 2/2014. PJE funkcióját akarja betölteni: a javaslat *„jogszabályi szintre emeli a Kúria jogegységi határozatában rögzített elveket”* (10. oldal).

Azonban egy ilyen törvény semmiképpen nem tekinthető a jogegységi határozat törvényhozói „támogatásának” vagy „megerősítésének”. Míg a Kúria jogosult korábban meghozott jogegységi határozatának megváltoztatására vagy hatályon kívül helyezésére, ezt értelemszerűen nem teheti meg a – jogszabályi rendelkezések kötelező értelmezését előíró – Törvénnyel. **Ráadásul a Törvény nem pusztán „megismétli” a 2/2014. PJE alkotmányellenes második pontjában foglaltakat, hanem, amint fentebb bemutattuk, annak tartalmán túlterjeszkedve kíván előírni a bíróságok számára kötelező jogértelmezést.**

Mindezek alapján a Törvény egésze, de különösen az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó szerződéses kikötések tisztességtelenségének vélelmét előíró 4. §-a, valamint a bírósági vizsgálat látókörét szabályozó 11. §-a is sérti az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdését és a 26. cikk (1) bekezdését.

A hatalommegosztás elve és a bírói függetlenség a 2/2014. PJE 2. pontja tekintetében is sérül. A jogegységi határozat célja a jogértelmezés, ezen célján nem terjeszkedhet túl. Ezt az

Alkotmánybíróság rögzítette a 42/2005. (XI. 14.) AB határozatban, mely megsemmisítette a 3/2004. BJE számú büntető jogegységi határozatot. A határozat indoklása megállapította, hogy a BJE túllépte a jogértelmezés kereteit, tartalmilag új normát alkotott. A határozat rögzíti, hogy *„a jogszabályoknak egységes értelmezését megadó jogegységi határozat hozatala mindaddig nem kerül ellentétbe a hatalommegosztás elvével, amíg nem valósít meg közvetlenül jogalkotást.”*

Ahogy arra fentebb utaltunk, a 2/2014. PJE 2. pontja látszólag a PJE részévé teszi a 2/2012. (XII.10.) PK véleményt, valójában azonban figyelmen kívül hagyja annak lényegi megállapítását, mely szerint az olyan feltétel tisztességtelensége, amelynek tartalmát jogszabály kimerítően (taxatív) határozza meg bíróság által nem vizsgálható. **A PK Véleményben felsorolt és a PJE által a kontextusából kiszakított és így jogegységi határozat rangjára, azaz a bíróságokat kötelező jogforrási szintjére emelt és egyidejűleg szigorított kritériumok összességükben olyan új jogpolitikai célt szolgálnak, amely a régi és új Ptk.-n, valamint a régi és új Hpt.-n és a 275/2010. (XII.15.) Korm. rendelet tételes szabályain messze túlmegegy.** Amíg e jogszabályok az okok-körülmények meghatározásának kontextusában állítanak a Ptk. alapján tisztességességi követelményt, a PJE 2. pontja, és a Törvény 4. § (1) bekezdése annak biztosítását kívánja meg, hogy a fogyasztó „megfelelően” fel tudja mérni kötelezettségvállalása mechanizmusát, és annak lehetséges mértékét, terheinek lehetséges alakulását. Azt, hogy mi tekintendő „megfelelőnek”, a bírósági gyakorlat el tudná esetről esetre dönteni. A PJE azonban erre nem ad lehetőséget, hanem a hét kritérium megfogalmazásával jogalkotást végezve tételesen meghatározza a „megfelelőség” tartalmát.

A hét kritérium azt a követelményt fogalmazza meg, hogy a fogyasztónak fel kell tudnia mérni, hogy a kikötés alapján a lehetséges szerződésmódosítás milyen hatással van a kamatok, költségek, díjak mértéke alakulásának mértékére. Ilyen követelményt sem a 93/13/EGK irányelv, sem a Ptk., sem a Hpt., sem a 275/2010. (XII.15.) Korm. rendelet – jó jogpolitikai és gazdaságpolitikai okkal – nem tartalmaz, ugyanis a hatások és a mértékek, a kötelezettségvállalási mechanizmus megértése és alkalmazása olyan bonyolult közgazdasági és pénzügytani szakismereteket feltételező feladat, amelyet speciálisan az említett jogszabályok betartásának közigazgatási ellenőrzésére rendelt hatóságok (korábban PSZÁF, ma MNB) végeznek. **Nem a fogyasztótól lehet tehát elvárni a hatás és a mérték felmérését, hanem az őt védő szakhatóságtól, amely ezt a feladatot az említett jogszabályok alapján egyébként ma is végzi.** A fogyasztó beemelése a hatás és mérték pontos megítélésébe, érthetően korábban nem alkalmazott gazdaságpolitikai és jogpolitikai

szempont, mert irreális követelmény teljesítését, csak a megfelelően felkészült, szakapparátussal rendelkező szakhatóságtól elvárható tevékenységet, elemzést tételez fel. A PJE tehát messze túlmegy a hatályos jogszabályok alapjául szolgáló gazdaság- és jogpolitikai szabályozási koncepción, az új koncepció kodifikálásával új szabályokat állapít meg, vagyis – számára lehetővé nem tett – jogalkotást végez mind jogpolitikai szempontból, mind normatív tartalmát tekintve.

A régi Hpt. a fogyasztási kölcsönszerződések kötelező tartalmának meghatározásakor végig arról rendelkezik, hogy az egyoldalú módosításra okot adó feltételeket, körülményeket kell a szerződéseknek tartalmazniuk. Sehol sem rendelkezik arról, hogy a körülmények – egyébként előre nem is látható – hatását kellene szerződésben meghatározni. Azzal, hogy a Kúria jogegységi határozatával azt követeli meg az egyoldalú módosítást lehetővé tevő szerződéses kikötéstől, hogy határozza meg, hogy a körülmények változása „*milyen módon és mértékben hatnak ki a fogyasztó fizetési kötelezettségeire*”, túlmegy a jogértelmezés keretein, a jogalkotó helyett – a törvényi előírások kiegészítése útján – jogot alkot.

Megjegyezzük, hogy ilyen követelményeket a 2/2014. PJE határozatot megelőzően még az egyébként az egyoldalú szerződésmódosítási jog kapcsán szigorú követelményeket megfogalmazó jogi szakirodalom sem „látott bele” a jogszabályi követelményrendszerbe.⁵ Sőt maga a Kúria lehetetlennek is tartotta egy ilyen elvárás teljesítését: „*Hangsúlyozandó, hogy bár az adott körülmény változásával a szerződéskötéskor elvi értelemben számolni lehetett - ellenkező esetben nyilván nem szerepelt volna az ok-lista felsorolásában - a változás tényleges bekövetkeztét, a kamatra, a díjra, a költségre kiható mértékét ésszerűen még egy professzionális gazdasági szereplő sem láthatta előre. (Ezzel indokolható ugyanis, hogy már nem lehet elvárni a szerződés kamatra, díjra, költségre vonatkozó rendelkezésinek változatlan feltételek melletti fenntartását.) ... A mai gazdasági körülmények között azonban azt egyértelműen kimondani, hogy minden egyes az ok-listában felsorolt körülmény megváltozásával, annak pontos mértékével (a vis maior esetét kivéve) az alperesnek akár több évtizedre előre is számolnia kell, a Legfelsőbb Bíróság meggyőződése szerint nem lehet. A fent kifejtett álláspontot erősítik a 275/2010.(XII.15.) Korm. rendeletben foglaltak, illetve a 93/13.EGK tanácsi irányelv egyes rendelkezései is. A Hpt-nek az a rendelkezése, mely szerint a szerződésben meghatározott körülmények változása kiválthatja a pénzügyintézet azon kötelezettségét is, hogy indokolt esetben csökkentse (értelemszerűen az ügyfél számára*

⁵ Kemenes István: A pénzügyintézetek egyoldalú szerződésmódosítási jogáról. Gazdaság és Jog 2012/4. 10.o.

kedvezően) a kamat, a díj, vagy a költség mértékét, szintén ezen álláspont helyességét támasztja alá” (az ún. Partiscum ügyben született Gfv.IX.30.221/2011/6.számú határozat).

A Kúria a 2/2012. (XII.10.) PK véleményben azt is elismeri, hogy „A pénzügyi kötelmekben – az átlagfogyasztó által nem feltétlenül ismert – szakkifejezések használata, adott esetben matematikai formulák (képletek, algoritmusok) alkalmazása elkerülhetetlen. A szakmai fogalmak (például BUBOR, EURIBOR, SWAP ügylet stb.) használata önmagában nem tisztességtelen... A kölcsönszerződés megkötése során ugyanakkor a fogyasztónak is a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, az együttműködési kötelezettségének megfelelően úgy kell eljárnia, ahogy az adott helyzetben általában elvárható (Ptk. 4. § (1), (4) bekezdés). Elvárható a fogyasztótól, hogy a rendszerint nagy összegű és hosszabb távra szóló ügylet jellegéhez, nagyságrendjéhez, a vállalt kockázat mértékéhez igazodóan tájékozódjon a szerződés megkötése előtt. A szerződési feltételeket tartalmazó okiratot – az átlagfogyasztótól elvárható gondossággal – át kell tanulmányoznia, és ha a szerződésben olyan rendelkezéseket észlel, amelyeket nem ért, megfelelő magyarázatot igényelhet. Szükség esetén határidőt kérhet a szerződés áttanulmányozásához, és adott esetben igénybe veheti jogban jártas szakember közreműködését, kikérheti véleményét.” A Kúria messze átlépte ennek a jogértelmezésnek a határait, amikor a 2/2014. PJE 2. pontjában már azt várja el, hogy a fogyasztó az egyoldalú módosítási jogra vonatkozó szerződési kikötésből már a változások mértékét is előre láthassa.

A felek a szerződés megkötésekor, továbbá a pénzintézetek az általános szerződési feltételeik megfogalmazásakor csak a jogszabályokban rögzített feltételeket tekinthették irányadónak a jogviszonyra. A régi Ptk. 209. § (6) bekezdése és az új Ptk. 6:102. § (4) bekezdése szerint nem minősülhet tisztességtelennek az az általános szerződési feltétel, ha azt jogszabály állapítja meg, vagy amelyet jogszabály előírásának megfelelően határoztak meg. **A 2/2012. (XII.10.) PK véleményben rögzített és a Kúria 2/2014. polgári jogegységi határozatával kiterjesztett elvek, így különösen a körülményváltozás hatásának módjára és mértékére vonatkozó követelmények olyan utólag megfogalmazott és visszamenőleges hatállyal irányadó, a már korábban megkötött szerződésre és általános szerződési feltételekre vonatkozó új előírások, amelyeket szerződéskötéskor hatályos jogszabály kifejezetten nem tartalmazott és azokból még megfelelő előrelátással és gondossággal sem volt levezethető.** A PJE a visszamenő hatályú jogalkotás tilalmából fakadó korlátokat próbálta lebontani azzal, hogy a jogalkotó által nem szabályozott elveket, kérdéseket, szerződésmódosítási korlátokat kerülő úton, látszólag a tisztességesség fogalmának kiterjesztő

értelmezésével, de valójában új jog alkotásával kéri számon utólag a pénzintézeteken.⁶ Ez egyértelműen sérti az Alaptörvény B) cikkébe foglalt jogállamiság elvét is.

Ilyen norma alkotása a Ptk., a Hpt. vagy más jogszabály módosítására tartozó jogalkotói feladat, ebből következően jogalkotói hatáskör, amelynek elvonása sérti a hatalmi ágak elválasztásának az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében megfogalmazott jogállamiság szerves részét képező elvét. A PJE egyben megsérti a C) cikk (1) bekezdését is, amely kifejezetten leszögezi, hogy a magyar állam működése a hatalommegosztás elvén alapszik.

A PJE 2. pontja tehát az Alaptörvény két legalapvetőbb rendelkezésének sérelmén keresztül tartalmának alkotmányellenességénél fogva súlyosan alkotmányellenes.

Meg kell jegyezni, hogy a jogalkotást megvalósító PJE számára az európai uniós jognak a PJE által felhívott rendelkezései sem szolgáltatnak hivatkozási alapot. A C-26/13 sz. ítélet által hivatkozott irányelvek ugyanis a tagállamok számára konstituálnak jogalkotási kötelezettséget. Az Alaptörvény világosan meghatározza az uniós tagságunkból adódó kötelezettségek kereteit [E) cikk], amely azonban nem hatalmazza fel az uniós jogra hivatkozással jogalkotásra a Kúriát. A PJE tehát sérti az Alaptörvény E) cikkét is, ennél fogva ennek alapján is alkotmányellenes, mivel ez a cikk kifejezetten „*az Alaptörvényből eredő egyes hatáskörök*”-ről szól. Jogalkotási hatásköre a Kúriának azonban az Alaptörvény alapján – mint az E) cikk alapján látható - sincs.

5. A tisztességes eljáráshoz való jog sérelme

A tisztességes eljáráshoz való jog lényege, hogy garantálja az anyagi igazság érvényre juttatásához szükséges és az esetek többségében alkalmas bírósági eljárást. [9/1992. (I. 30.) AB, ABH 1992, 59, 64] Ennek keretében a tisztességes eljáráshoz való jog megköveteli a fegyverek egyenlőségét is, ami alapján a peres feleknek egyenlő esélye és alkalma kell, hogy legyen arra, hogy tény- és jogkérdésekben véleményt formálhassanak és állást foglalhassanak. [6/1998. (III. 11.) AB, ABH 1998, 91, 95-96] Ezért a tisztességes eljáráshoz való jog megköveteli, hogy a peres feleknek ésszerű lehetőségük legyen jogi álláspontjuk és az azokat alátámasztó bizonyítékok előadására. Ennek során az egyik fél nem hozható hátrányosabb helyzetbe a másikkal. A bíróságnak a felek előadásait és a felajánlott bizonyítékokat

⁶ Gadó Gábor: A fogyasztói kölcsönszerződések egyoldalú módosításáról. *Gazdaság és jog.* 2012/10. 4.o.

megfelelő módon értékelni és mérlegelni kell, és ezt értelemszerűen az eljárási szabályoknak biztosítaniuk kell. [19/2009. (II.25.) AB határozat, ABH 2009, 146, 15 és köv. old.]

Már az 1.3. pontban bemutattuk, hogy a Törvény egy lehetséges értelmezése kizárja azt, hogy az eljáró bíróságok döntésük során a 4. §-on kívül a jogrendszer más normáira és alapelveire is figyelemmel lehessenek. Egy ilyen értelmezés nem csak a normavilágosság elvét, hanem a fair eljáráshoz való alapjogot is sérti.

A Törvény az egyoldalú szerződésmódosításról szóló szerződéses kikötés tisztességtelensége vélelmének megdöntésére irányuló per devizaalapú kölcsönszerződés esetében 30 napos jogvesztő határidőt ír elő [8. § (1) bek.]. Ez a határidő önmagában véve is rövid, alkalmas a jogérvényesítés tényleges ellehetetlenítésére, ezért a megfelelő felkészülési idő hiánya miatt nem csak a jogállamiság elvébe ütközik, hanem már önmagában véve is sérti az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdését, amely a tisztességes eljáráshoz való jogot alapvető jogként részesíti védelemben.

A rövid határidőt arra figyelemmel sem lehet tisztességesnek tekinteni, hogy a jogrendszer egyéb esetekben is rövid határidőhöz köti a perindítást. Azokban az esetekben ugyanis egy már jól ismert konkrét probléma alapján kell a körülhatárolható konkrét ügyben jogorvoslatot kérni. Az egyoldalú szerződésmódosítás jogával kapcsolatban azonban magának a Kúriának is hónapokig tartott, míg a joggyakorlatot elemezte és az erre kirendelt munkacsoport az ajánlásait megfogalmazta. Az egyoldalú szerződésmódosítási jog témájában a Kúria először 2012-ben bocsátott ki egy PK véleményt, majd 2014-ben a 2/2014. PJE-ben pontosította (szigorította) azt. Amennyiben egy elméleti jogi kérdéssel az ország főbíróinak évekig kell foglalkozni, hogy kialakítsák az álláspontjukat, akkor hogyan lehetne 30 nap elégséges ahhoz, hogy a pénzügyi intézmény felperesek a Törvény alkotmányosságával, nemzetközi szerződésbe ütközésével és a per tárgyává tett jelentős számú szerződési kikötés tisztességességgel kapcsolatos álláspontjukat kialakítsák?

A 8. § (1) bekezdést együtt kell alkalmazni a 10. § (3) bekezdésével, amely rendkívül szűkre szabja, szélsőségesen korlátozza a bizonyítékok benyújtásának lehetőségét. Eszerint a bíró csak a tárgyaláson rendelkezésre álló bizonyítékokra, vagy a nyomban felajánlottakra vonatkozóan folytathat le bizonyítást, de ezek közül sem mindegyikre. A törvény előírja, hogy ezeknek „alkalmasak”-nak kell lenniük arra, hogy a keresetlevélben előadottakat, vagy az alperes védekezését igazolják. **Nem kétséges, hogy az amúgy is szűkre szabott 30 napos határidő során fellelhető bizonyítékokon túlmenő, a tárgyaláson felmerülő újabb bizonyítási igénynek megfelelő bizonyítékok benyújtásának kizárása súlyosan sérti a**

tisztességes eljáráshoz való alapvető jogot [Alaptörvény XXVIII. cikk], de **sérti a bírói függetlenség alkotmányos elvét-követelményét is** [Alaptörvény 26. cikk (1) bek.].

A bizonyíték benyújtásának ahhoz a feltételhez kötése, hogy már - az egyébként csak egy ízben elhalasztható, tehát ténylegesen - az első és egyetlen tárgyaláson rendelkezésre álljanak, annak megkövetelését jelenti, hogy egyetlen tárgyalást megelőzően, vagy annak folyamatban léte alatt már előre, illetve nyomban képes legyen a felperes arra, hogy a per jövőbeli menetének és az alperes védekezésének ismerete nélkül nyújtsa be az összes lehetséges bizonyítékát. **Egy bírósági tárgyalás történései a felmerült tények, körülmények, érvek és ellenérvek függvényében értelemszerűen tesznek szükségessé további bizonyítást, aminek kizárása, jobb esetben egyetlen további tárgyalásig való lehetővé tétele azonban a maga teljes összefüggésrendszerében már nem csak a tisztességes eljáráshoz való jogot, és a bírói függetlenséget sérti, hanem a jogállamiság alkotmányos követelményét: a törvény megfosztja a peres felet bizonyítékai teljes körű előterjesztésének lehetőségétől.** A bizonyítékokkal kapcsolatban egyébként a pereket első fokon elbíráló Fővárosi Törvényszék elnöke úgy nyilatkozott, hogy azokat a bírácoknak nem kell áttekinteniük, elégséges, ha a törvény 8. § (5) bekezdése szerinti kivonatot olvassák el.

Súlyos alkotmányossági aggályokat kelt a bizonyítási teher megfordítása is. Perjogi alapelv, hogy aki valamit állít, az köteles állítását bizonyítani (Pp. 164. § (1) bekezdés). Ez az elv egyébként az általános szerződési feltételek tisztességességével kapcsolatban megindítható közérdekű perekben is érvényesül. Jelen esetben azonban éppen az alperesként a törvény által megjelölt magyar állam [7. § (2) bek.] állítja azt, hogy az általa megalkotott törvény értelmében egy szerződéses kikötés tisztességtelen. Ennek megfelelően a tisztességes eljárás alapvető jogára, és a bírói függetlenség alkotmányos elvére figyelemmel az alperesnek kellene felperesnek lennie és állítását bizonyítani, és a bíró számára lehetőséget kellene biztosítani arra, hogy kötelezze őt állítása bizonyítására. A törvény 6. §-a nem csupán a tisztességtelenség vélelmét tartalmazza, hanem a jogalkotó alperes saját perbeli helyzetét megkönnyíti, és a hitelintézetre rója a bizonyítás terhét, amikor a tisztességtelenséget törvényben állító alperessel szemben őt kötelezi a vélelem megdöntésére. A vélelem felállítása és ezzel a bizonyítási kötelezettség megfordítása azáltal válik egyértelműen alaptörvény-ellenessé, hogy az eljárásjogi szabályok módosítását megelőzően kötött szerződések vonatkozásában kell az új szabályt alkalmazni, továbbá a Törvény eljárási szabályai nem biztosítják a meghallgatáshoz való jogot és a fegyverek egyenlőségét.

Minthogy felperes a törvény általános rendelkezésére [4. § (1) bek.] való általános utaláson kívül nem állíthat semmit, az alperes konkrét esetben – csupán a törvény általános rendelkezése folytán, de ezen kívül a konkrét esetre nézve – semmivel sem igazolt állításának bizonyítása a konkrét esetben a tisztességes eljárás alapvető jogára tekintettel egyértelműen alperest kellene, hogy terhelje. A bizonyítási teher megfordítása tehát egyoldalúan súlyos bizonyítási szükséghelyzetbe hozza felperes-hitelintézetet, míg a jogvitára valójában okot adó, tisztességtelenséget állító jogalkotó-alperesre semmiféle bizonyítási kötelezettséget nem ró.

A bizonyítási teher megfordítása fentiekre tekintettel sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot, és a bírói függetlenség alkotmányos követelményét, ezért a törvény 6. §-a kétszeresen alkotmányellenes.

Tisztelettel megjegyezzük, hogy a Tanács a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv mellékletének 1. q) pontja tisztességtelennek tekinti azokat a feltételeket amelyek *„kizárják vagy gátolják a fogyasztó jogainak érvényesítését peres eljárás kezdeményezése vonatkozásában, vagy más jogorvoslati lehetőség igénybe vételében, különösen arra kötelezve a fogyasztót, hogy csak jogszabályi rendelkezések által nem kötött döntőbíróshoz fordulhat, jogtalanul korlátozva a rendelkezésére álló bizonyítékokat, vagy olyan bizonyítási terhet róva a fogyasztóra, amelyet az alkalmazandó jog értelmében rendesen a másik szerződő félnek kellene viselnie”*. Látható, hogy a Törvény gyakorlatilag ennek a tényállásnak minden elemét megvalósítja, mert korlátozza, hogy mikor és melyik bírósághoz lehet fordulni, korlátozza a bizonyítékokat és megfordítja a bizonyítási terhet. A bizonyítási teher megfordítását a fogyasztókkal kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet 1. § (1) bekezdés j) pontja is tisztességtelennek minősítette, mint ahogy teszi ezt jelenleg a Ptk. 6:104. § (1) bekezdés j) pontja is. Nem lehet tehát tisztességes eljárásnak tekinteni azt sem, ha a jogalkotó alperes kedvezményezi magát ezen a módon.

Arra is utalni szeretnénk, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett egyezmény (a továbbiakban: Egyezménye) 6. cikkely (1) bekezdés első mondatának (*„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.”*) alkalmazásában kidolgozta a „fegyverek egyenlősége” elvét. Ez polgári perben azt biztosítja, hogy a felperesnek és az alperesnek egyenlő esélye és alkalma

legyen arra, hogy a tény- és jogkérdésekben véleményt formálhasson és állást foglalhasson. A Törvényt megalkotó alperes azonban az eljárási jogokat oly módon torzította el a maga javára, ide értve elsődlegesen a bizonyítási teher megfordítását, hogy a fegyverek egyenlőségéről nem lehet beszélni.

A fegyverek egyenlősége elve a tisztességes eljáráshoz való alapjog egyik igen fontos eleme. A fegyverek egyenlőségének elve – az AB 3242/2012 (IX.28.) AB határozata szerint - az Alaptörvényben nem nevesített, de elismert, a büntetőeljárás egészében irányadó alkotmányos alapelv. Ez az elv „a büntetőeljárásban azt biztosítja, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye és alkalma legyen arra, hogy a tény- és jogkérdésekben véleményt formálhasson és állást foglalhasson.”.Az elv relevanciája azonban nem büntető eljárásjog-specifikus: *a jogrendszer egészére* kiterjed.

Az EJEB értelmezésében⁷ a fegyverek egyenlősége „*tisztességes*” *egyensúlyt* kíván meg a felek között. Ennek megfelelően mindegyik félnek megfelelő lehetőséget kell kapnia arra, hogy ügyében olyan feltételek között járjanak el, amelyek nem hozzák őt az ellenfelével szemben hátrányos helyzetbe. Az Alkotmánybíróság egyetértően hivatkozott [166/2011. (XII.20.) AB határozatában] az EJEB egyik ítéletére,⁸ amely hangsúlyozza: a fegyverek egyenlőségének elve az eljárás lefolyására vonatkozó elvárások betartását követeli meg avégett, hogy biztosítsa az eljárás *méltányosságát*. A testület – az ügyészségnek a törvény által kijelölttől eltérő bíróság előtt vádemeléssel kapcsolatos jogát vizsgálva - leszögezte, hogy „a fegyverek egyenlőségéből az következik: a vád és a védelem közel azonos lehetőségekkel rendelkeznek az eljárásban, ezért a vád számára biztosított többlet-jogosítvány sérti a fegyverek egyenlőségének elvét. ...az eljáró bíróság ügyészség általi kiválasztása alkalmas a hatékony védelemhez való jog ... megnehezítésére, esetleg ellehetetlenítésére is.”

A fegyverek egyenlőségének elvárását is magába foglaló tisztességes eljárás elvét az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkelye kifejezetten garantálja, és azt az Európai Bíróság is alkalmazza. Legutóbb a C-169/14. sz. ügyben például úgy foglalt állást, hogy „*a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatából ugyanis az következik, hogy a fegyveregyenlőség elve, ahogyan a kontradiktórius eljárás elve is, velejárója magának a tisztességes eljárás fogalmának, amely magával vonja, hogy kötelező ésszerű lehetőséget biztosítani valamennyi félnek arra, hogy olyan körülmények között ismertesse álláspontját, amelyek alapján nem*

⁷ ECHR., Bulut v. Austria, judgement of 22 February 1996.; ECHR., Foucher v. France, judgement of 17 February 1997.; ECHR., Josef Fischer v. Austria, judgement of 17 January 2007.

⁸ Coeme és mások kontra Belgium, 2000. június 22-i ítélet

kerül teljesen előnytelen helyzetbe ellenfelével szemben (Svédország és társai kontra API és Bizottság ítélet, C-514/07. P, C-528/07. P és C-532/07. P, EU:C:2010:541, 88. pont)” (Indokolás 49. pont).

A Törvény kifejezetten és egyedül a devizahiteles perek lefolytatására kodifikált *speciális eljárási szabályai* a fentiekre tekintettel *komoly alkotmányossági aggályokat* keltenek.

a) A határidők irreálisan rövidek, a 30 napos perindítási határidő pedig anélkül jogvesztő, hogy az ennek révén megvalósuló alapjog-korlátozás szükségessége valamely más alkotmányos alapjog, alkotmányos elv érvényre juttatása érdekében indokolható lenne. Az arányosság vizsgálatának ilyen körülmények között nincs jelentősége.

b) Az eljárás maximált időtartama [9. § (3) bekezdés] nem biztosítja sem azt, hogy a felperes érdemben előadhatja érveit és bizonyítékait, de a bíróság sincs abban a helyzetben, hogy az előadottakat érdemben megítélje, mérlegelje.

c) A per főszabályként egyetlen tárgyalási napon tárgyalandó, aminek következtében sérelmet szenved a szóbeliség és a közvetlenség.

d) Az alperes akár a tárgyalás napján benyújthatja válasziratát, amire felperesnek nincs módja reagálni, így ezzel kapcsolatos bizonyítékait sem terjesztheti elő.

e) A felperesek által fizetendő illeték mértéke is arra utal, hogy a jogalkotó el kívánta nehezíteni a perindítást. Az 5/2013. PJE 2.b) pontja szerint azokban az esetekben, amikor a per tárgya a szerződés meghatározott kikötésének az érvénytelensége, a per tárgyának értékét meg nem határozhatónak kell tekinteni. Az általános szerződési feltételek tisztességtelenségének megállapítása iránt indított perek szintén meg nem határozható pertárgy értékűnek minősülnek, sőt a közérdekű perekben a felpereseket az Itv. 5. § (1) bekezdése szerint jellemzően személyes költségmentesség illeti meg. Mindezekre figyelemmel az ilyen perekre fizetendő illeték összege az Itv. 39. § (3) bekezdésére figyelemmel első fokon 36.000,- Ft., fellebbezési eljárásban 48.000,- Ft., felülvizsgálat esetén pedig 70.000,- Ft.

Ehhez képest a Törvény 8. § (7) bekezdése, 13. § (2) bekezdése és a 15. § (2) bekezdése az Itv. 42. § (1) bekezdés a) pontja, a 46. § (1) bekezdése és az 50. § (1) bekezdése szerinti illeték-maximumok lerovását írja elő. Ezzel az egyébként fizetendő illeték összegének 41,6, 52 és 50 szeresének a megfizetésére kötelezik a törvényi vélelem megdöntésére kötelezett pénzügyi intézményeket. Sőt ezt az összeget a Törvény 8. § (1) bekezdés a) és b) pontjaira figyelemmel kétszer fizetetik be vele, mert függetlenül attól, hogy a deviza alapú és a forint

dokumentációja – az árfolyamkockázatra való utalás kivételével – szó szerint megegyezett, a pénzügyi intézményeknek két pert kell indítaniuk.

Azt, hogy a pénzügyi intézmények szempontjából az eljárás nem tisztességes, az Igazságügyi Minisztérium parlamenti államtitkárának nyilatkozata is alátámasztja, amelyben az államtitkár elismeri, hogy „*a kabinet mindent megtett azért, hogy a pénzintézetek által indított, most megkezdődött devizahitelperekben az állammal szemben igényt érvényesítő bankok "alulmaradjanak"*”⁹

Összegezve: a felperesnek nincs módja tisztességes eljáráshoz való alapjogának tartalmi elemeként a meghallgatáshoz való jogának érvényesítésére, de az eljárás nyilvánvalóan sérti a fegyverek egyenlőségének alkotmányos követelményét is.

6. Közjogi érvénytelenség

A Törvény megalkotása során – amint azt az Európai Központi Bank CON/2014/59. számú, 2014. július 28-i véleménye igazolja – törvényhozási eljárási mulasztás történt: a jogalkotó - megsértve az uniós jogot - nem konzultált megfelelően az Európai Központi Bankkal. Az EUMSZ 127. cikk (4) bekezdése azt mondja ki, hogy „(4) Az Európai Központi Bankkal konzultálni kell: ... a nemzeti hatóságok részéről az Európai Központi Bank hatáskörébe tartozó valamennyi jogszabálytervezettel kapcsolatban a Tanács által a 129. cikk (6) bekezdésében megállapított eljárásnak megfelelően meghatározott kereteken belül és feltételek mellett...”. Az EUMSZ 282. cikk (5) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „(5) Az Európai Központi Bankkal konzultálni kell a hatáskörébe tartozó valamennyi uniós jogi aktusra irányuló javaslattal, továbbá valamennyi nemzeti jogszabálytervezettel kapcsolatban, és a hatáskörébe tartozó területeken véleményt terjeszthet elő”. A konzultációs kötelezettséget a 98/415/EK határozat is előírja.

A konzultációs kötelezettség teljesítéséről az EKB már 2005-ben egy tájékoztatót tett közzé,¹⁰ hogy megkönnyítse a tagállamok dolgát a konzultációs folyamatban. E tájékoztató szerint ugyan még nem született előzetes döntés iránti kérelem az Európai Központi Bank

⁹ <http://www.hirado.hu/2014/08/22/repassy-a-kormany-felkeszult-a-devizahitelesek-vedelmere/>.

¹⁰ A Tájékoztató tartalmazza a 98/415/EK határozat szövegét is. Magyar nyelvi változat nem áll a rendelkezésre. Angol nyelven letölthető:

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/guideconsultationecb2005en.pdf> ; Német nyelven letölthető:

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/guideconsultationecb2005de.pdf>

irányában fennálló konzultációs kötelezettség megsértése jogkövetkezményeiről, ezen belül is különösen arról, alkalmazható-e az olyan nemzeti jogszabály, amellyel kapcsolatban a tagállam elmulasztotta végrehajtani a konzultációt. Felhívja ugyanakkor a figyelmet az Európai Központi Bank arra, hogy az Európai Bíróság kiterjedt joggyakorlata értelmében a notifikációs kötelezettség elmulasztása súlyos eljárási szabályszegésnek minősül a tagállam részéről, és a nemzeti jogszabály magánjogi jogalanyokkal szembeni alkalmazhatatlanságát vonja maga után.

Az EKB-nak azonban mindezen jogosultságai ellenére nem volt lehetősége arra, hogy véleményét a Törvény tervezetének parlamenti tárgyalását megelőzően kifejtse, sőt a módosítási javaslatok véleményezésére egyáltalán nem volt lehetősége, csupán utólag véleményezhette a már elfogadott Törvényt.

A 30/2000. (X.11.) AB határozat szerint *„A jogállamiság részét képező döntéshozatali eljárás szabályainak megsértése a döntés közjogi érvénytelenségét eredményezheti. Ellenkező esetben maga a demokratikus rendszer veszíti el legitimitását. ... Amennyiben pedig külön törvény ír elő konkrét és intézményesített véleménykérési kötelezettséget, akkor annak elmulasztása olyan, a jogalkotási eljárásban elkövetett súlyos szabálytalanságnak minősülhet, amely adott esetben a jogállamiság alkotmányos követelményét közvetlenül veszélyezteti, és a törvénysértő módon alkotott jogszabály közjogi érvénytelenségét eredményezheti.”*

Nem kétséges, hogy a törvény megalkotása során nem tették lehetővé az Európai Központi Bank számára, hogy a magyar törvények által konstituált, uniós tagságunkból következő, uniós jogszabályban előírt véleményezési jogával éljen. A véleményt az Európai Központi Bank csak a már elfogadott törvény alapján, utólag tudta kialakítani, vagyis a magyar jogalkotó ezt a szervet elzárta az egyébként őt az uniós jog alapján még a törvény elfogadása előtti eljárásban megillető véleményezési jogtól.

Minderre tekintettel a törvény közjogilag érvénytelen, mivel elfogadásának módja sérti az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében rögzített jogállamiság alkotmányos elvét.

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése mellett sérül az uniós tagságunkból fakadó kötelezettségeink teljesítését előíró Alaptörvény E) cikke is. Az Igazságügyi Miniszteri Állásfoglalás ebben az összefüggésben egyebek mellett hivatkozik az Alkotmánybíróság 8/2011. (II. 18.) AB határozatára, mely – a 72/2006. (XII. 15.) AB határozatot idézve – megállapítja, hogy *„[a]z Alkotmánybíróság hatáskörének szempontjából a közösségi jog nem minősül az Alkotmány 7. § (1) bekezdésében meghatározott nemzetközi jognak.”* [8/2011. (II.

18.) AB határozat [7] bekezdés] Ebből a határozatból azonban legfeljebb az következhet, hogy az Alaptörvény Q cikk (2) bekezdése alapján nem vizsgálható egy magyar jogszabály alaptörvény-ellenessége azon az alapon, hogy az nem felel meg az uniós jog egy szabályának. Az Alkotmánybíróság idézett megállapítása ugyanis nem tesz mást, mint egyértelművé teszi, hogy az uniós jog nem a nemzetközi jog sajátos szelete, hanem *sui generis* jogrend, mely saját erejénél fogva van jelen a tagállamok területén alkalmazandó jogszabályok között.

Ettől lényegileg különböző kérdés azonban, hogy az Alaptörvény integrációs klauzulája, az E) cikk alapja lehet-e helye az Alkotmánybíróság eljárásának. Álláspontunk szerint ez mindenképpen indokolt. Az Alaptörvény E) cikke nem pusztán lehetőséget ad szuverén hatáskörök gyakorlásának átruházására az Európai Unió javára. Sokkal inkább arról van szó, hogy az Alaptörvény E) cikk (2) és (3) bekezdéséből az a parancs is következik, hogy az uniós jogot annak minden részével alkalmazni kell a magyar jogrendben. Egyfelől az E) cikk (2) bekezdésében lehetővé tett hatáskör-transzfer értelmetlen lenne, ha alkotmányosan nem lenne kötelező az uniós jog magyarországi alkalmazása. Másfelől az E) cikk (3) bekezdése kifejezetten is felhatalmazza az Európai Uniót általánosan kötelező magatartási szabály megalkotására, mely megfogalmazás maga mondja ki az uniós jog Magyarországon kötelező jellegét.

Az Európai Unió jogának nem csak az írott jogszabályi rendelkezések részei, hanem az uniós jog és a tagállami jog viszonyára vonatkozó, az Európai Bíróság által kialakított strukturális elvek is. Ebben a körben az Európai Bíróság fél évszázados gyakorlata alapján az uniós jog elsőbbséggel bír a tagállami jogszabályok felett. Miután tehát az uniós jog elsőbbsége is az uniós jog része, az Alaptörvény E) cikk (2) és (3) bekezdése pedig előírja az uniós jog magyarországi alkalmazását, az Alaptörvénnyel ellentétes minden olyan magyar jogszabály, mely az uniós joggal ellentétes. Ez az értelmezés egyébként összhangban van a Német Szövetségi Alkotmánybíróságnak a Grundgesetz integrációs klauzulája (korábban 24. cikk, ma 23. cikk) kapcsán kialakított és jelenleg is irányadó gyakorlatával.¹¹

Erre tekintettel nem a nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálatára irányuló eljárás keretében, hanem az Alkotmánybíróság általános normakontrolra irányuló hatáskörei keretei között –így

¹¹ Vö. BVerfGE 31, 145, 174 (Lütticke): "Art. 24 Abs. 1 GG besagt bei sachgerechter Auslegung nicht nur, daß die Übertragung von Hoheitsrechten auf zwischenstaatliche Einrichtungen überhaupt zulässig ist, sondern auch, daß die Hoheitsakte ihrer Organe, wie hier das Urteil des Europäischen Gerichtshofs, vom ursprünglich ausschließlichen Hoheitsträger anzuerkennen sind."

az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerinti alkotmányjogi panasz alapján is – vizsgálható, hogy a magyar jogszabályok megfelelnek-e az Európai Unió jogának.

Budapest, 2014. szeptember 22.